IP

vakblad voor informatieprofessionals

+

Cultuurwerkgroep begeleidt intro AI
'Niemand wil een situatie als in *I Robot*'

Data en denken: een logische link
'Kwaliteit van beide moet omhoog'

Morele integriteit
Rob van Es bepleit integer handelen en emoties volgen

Desinformatie
IP'er als gids in de informatiestorm

2020 | 07

OPROEP AAN PROFESSIONALS: KRITISCH VRAGEN, ETHISCH DENKEN

INHOUD

10

AI-werkgroep van start

Overal doet AI haar intrede, ook in de wereld van musea, erfgoed, media en bibliotheken. Een speciale werkgroep van de NL AIC gaat dit zachtjes begeleiden. Kwartiermaker Eppo van Nispen tot Sevenaer licht toe.

13

GLAM, Wiki en metadata

Nederlandse GLAM-instellingen willen zich graag digitaal openstellen. Wat komt daarbij kijken? Deel 2 in een serie van zes: hoe foute beschrijvingen verstrekkende gevolgen kunnen hebben.

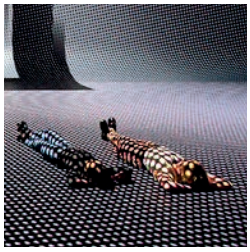

14

Link tussen denken en data

Er is behoefte aan een hogere kwaliteit van (kritisch) denken én van data om niet te verdrinken in de toenemende stroom aan data, informatie en kennis, zo betoogt Danny Greefhorst.

RUBRIEKEN

04
Data in beeld
Nxt Museum

09
IP Lingo
Quaranzine

21
Column
Bureaucratie als strategie

26
KB Onderzoekskroniek
Nederlands webdomein in kaart gebracht

27
Update
Human Library

COLOFON

IP is samen met InformatieProfessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328
IP is een uitgave (24ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres
IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-223 75 75 9, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie
Marjo Bakker, Maarten Brinkerink, Wilbert Helmus, Dafne Jansen, Vincent M.A. Janssen, Evelien de Jonge, Leen Liefsoens, Cindy Lammers (hoofdredacteur), Matthijs van Otegem, Mirjam Raaphorst, Vincent Robijn, Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving
Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer
Ronald Buitenhuis, Jos Damen, Anne van den Dool, Rob Feenstra, Danny Greefhorst, Jos van Helvoort, Marianne Hermans, Sjoerd van den Heuvel, Frank Huysmans, Marja Kinga, Johan van der Knijff, Yuri Meesen

abonnementen
Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop
Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram@kbenp.nl, tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

18

Desinformatie en fake news

Corona heeft de zwakke plekken in onze informatievoorziening pijnlijk blootgelegd. Hoe zorgen we voor goed geïnformeerde burgers en hoe kunnen IP'ers daarin een rol spelen?

22

Professionele ethiek

Rob van Es breekt in zijn nieuwste boek *Emotionele integriteit* een lans voor kritisch denken en integer handelen – met films als metafoor. 'Integriteit is risicomanagement geworden.'

30

Gevecht tegen onzinstatistiek

Datawetenschapper Stephan Smeekes kreeg van weekblad Observant de vraag wat hij zou doen met een zak geld en weet het wel: 'onzinverbanden' in big data onderzoeken.

PERSOONLIJK MORAAL

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

Ik ben geen fan van Trump. Niet van zijn deplorabele staat van zakendoen, zijn waslijst aan faillissementen en zijn dubieuze contacten met nog dubieuzere gasten uit Verweggistan. *Zembla* maakte hier in 2017 nog een indrukwekkend drieluik over. Onderzoeksjournalistiek zoals het hoort. Al vermoed ik dat de tv-productie slechts door een handvol mensen werd gezien, om daarna geruisloos in de archieven van Beeld en Geluid te verdwijnen. Tegenwoordig informeren veel mensen zich via de sociale media. En noemen ze kranten en andere 'oude' nieuwsbrengers *main stream media* en *fake*. Ik zag zelfs de afkorting MSM op mijn tijdlijn voorbijkomen, bij een reactie van een ex-buurman waar ik ooit eens mee gelinkt ben geraakt. Dit hebben we mede aan Trump te danken. De man die we keer op keer aan de stoelpoten van de democratie zien zagen. Van media, wetenschap, recht. Die dit doet met desinformatie en klinkklare leugens, en geen mens in zijn regering die hem terecht lijkt te wijzen. Waar is dan je persoonlijke moraal?

We hebben de mond vol van ethiek, zeker als die de informatietechnologie en het werkterrein van de IP'er betreft. Maar ethiek begint natuurlijk bij je eigen morele integriteit, bij kritisch denken en vragen (blijven) stellen, zo kun je lezen in artikelen in dit blad. Ethiek begint bij jezelf. <

28
Buitenland
Lockdown in London

31
Gelezen
Studie- en leesvoer voor IP'ers

32
Verenigingen
Beroeps-verenigings-nieuws

34
Lifehacking
Maak eens een lijstje

35
Favorieten
Sjoerd van den Heuvel

QR-CODE ALS PASPOORT

Foto: Peter Tijhuis

Eind augustus gingen de deuren open van Nxt, het eerste Nederlandse museum voor digitale kunst, gevestigd in een kolossale voormalige televisiestudio in Amsterdam-Noord. Aan de hand van acht grootschalige multizintuigelijke installaties die samen de expositie *Shifting Proximities* vormen, onderzoekt Nxt de manier waarop mensen maatschappelijke en technologische veranderingen ervaren en hoe zij hierop reageren. Zoals bij het slotwerk van de expositie, *Dimensional Sampling #1*, van kunstenaar en programmeur Yuxi Cao en sounddesigner Lau Hiu Kong. Een gigantisch bewegend mozaïek van QR-codes waar bezoekers langs en overheen kunnen bewegen. In veel landen (vooral in China) worden QR-codes gebruikt als een soort paspoort. Bijvoorbeeld om aan te tonen of je gezond bent. Maar ook om de doden te herdenken: het levensverhaal van de overledene – een biografie, foto's en video – gevat in een scancode. <

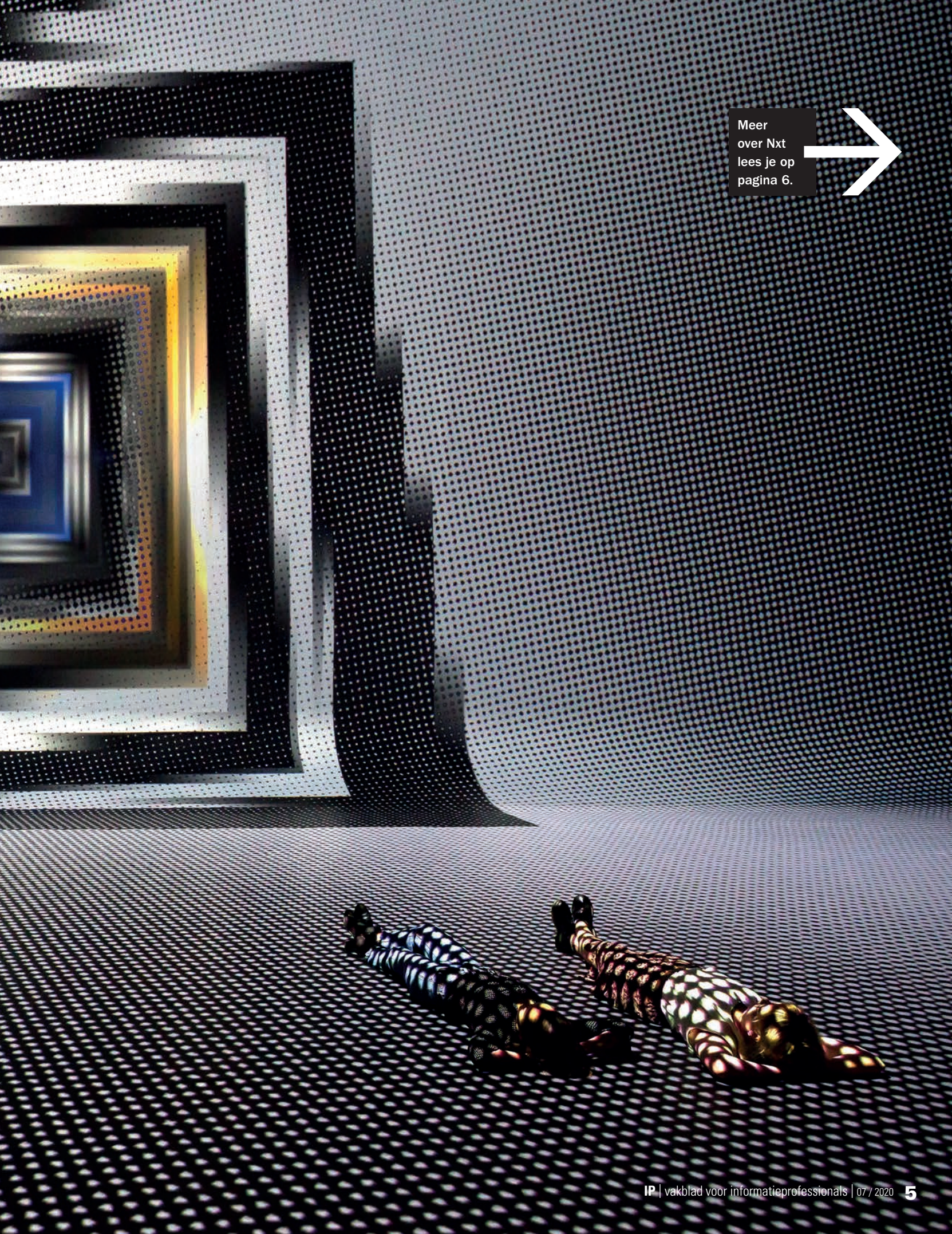

Meer over Nxt lees je op pagina 6.

vervolg van pagina 4 - 5

KUNSTZINNIGE GRENZEN VAN DE INFORMATIETECHNOLOGIE

Acht grote multizintuigelijke installaties zijn er te zien op *Shifting Proximities*, de eerste expositie in het jonge Nxt. Via moderne technologie ondervinden bezoekers de impact en mogelijkheden van die technologie. Zoals kunstmatige intelligentie.

Nxt Museum is het eerste museum in Nederland dat zich volledig richt op mediakunst. Het exposeert kunstwerken die gebruikmaken van moderne technologieën van het heden en van de toekomst. Omdat kunst de tijdsgeest weerspiegelt gelooft Nxt 'dat de meest innovatieve kunst ons de mogelijkheid geeft om op de impact van technologische ontwikkelingen te reflecteren'. Een moment van bezinning in een realiteit die alsmaar sneller doorontwikkelt. Het museum is gevestigd in een voormalige productiestudio in Amsterdam – een plek die zich goed leent voor het ontdekken, maken en tentoonstellen van mediakunst, volgens Nxt. Want 'deze vorm van kunst experimenteert met technologische mogelijkheden en toepassingen; dynamisch en niet gebonden aan een vorm'. Het is een plaats waar verschillende kunststromingen en wetenschappen samenkomen en tentoongesteld kunnen worden. Alle installaties van *Shifting Proximities* zijn ook het resultaat van multidisciplinaire samenwerkingen tussen kunstenaars, ontwerpers, technologen, wetenschappers en muzikanten.

Foto's: Peter Tijhuis

Habitat

Een datagestuurde installatie van kunstenares Heleen Blanken in samenwerking met softwareontwikkelaar NAIVI en geluidskunstenaar Stijn van Beek. Het werk vertaalt 3D-scans van organische artefacten uit het Naturalis Biodiversity Center Leiden naar een game-achtige, meditatieve omgeving. Deze continu veranderende 'digitale werelden' reageren op de bewegingen van bezoekers en worden weerspiegeld en vervormd in het water.

Econtinuum

Nieuw werk van ecologisch kunstenaar Thijs Biersteker in samenwerking met de Italiaanse botanicus Stefano Mancuso. Het brengt de bezoeker in aanraking met de tak van wetenschap die de communicatie tussen planten bestudeert. Via sensoren in de zaal worden gegevens doorgestuurd naar twee kunstmatig intelligente boomwortelsculpturen die de symbiotische relatie nabootsen tussen bomen; hoe ze elkaar waarschuwen, van elkaar leren en voedingsstoffen delen. De twee wortels reageren op de aanwezigheid van bezoekers en leren van hun patronen. Ze vormen een futuristisch ecosysteem dat kennis deelt en een centrale boodschap heeft: samen staan we sterker.

Biometric Mirror

De bezoeker speelt de hoofdrol in dit werk van sciencefiction-kunstenaar en lichaamsarchitect Lucy McRae en dr. Niels Wouters, een wetenschapper die de interactie tussen mens en computer onderzoekt en gespecialiseerd is in digitale ethiek. Bezoekers treden een technologietempel binnen om een algoritme te vereren dat hen observeert, psychoanalyse op hen uitvoert en mathematisch 'perfecte' versies van hun gezicht genereert. In deze installatie wordt zowel de nauwkeurigheid als de tekortkoming van algoritmes voor gezichtsherkenning blootgelegd.

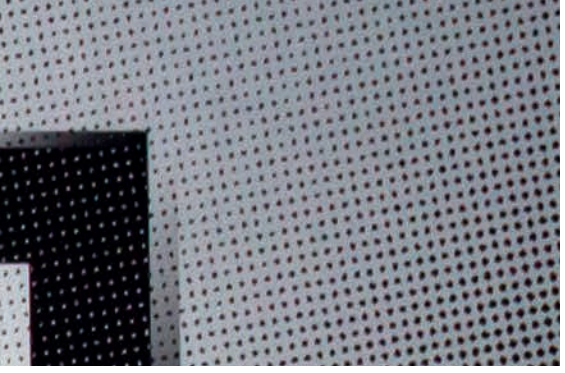

Blue Screen of Death

De enorme blauwgeverfde wand bij binnenkomst in het pand is niet alleen een kunsthistorische verwijzing – het staat voor het dure pigment ultramarijn, voor Yves Klein Blue en voor het blauw van Maria, legt curator Bogomir Doringer uit aan *NRC*. 'Maar het staat ook voor "Blue Screen of Death", een beroemde foutmelding in Windows, en voor bluescreen-technologie waarmee je iedere gewenste achtergrond in een film kunt projecteren. Zo legt Nxt Museum een link tussen kunstgeschiedenis, nieuwe media en de geschiedenis van de ruimte als televisiestudio. Onze eerste expositie *Shifting Proximities* gaat over hoe mondiale gebeurtenissen en technologische veranderingen zorgen voor continue verschuivingen in de onderlinge afstand tussen mensen.'

Shifting Proximities:
nog tot en met 28 februari 2021
Adres: Asterweg 22, Amsterdam
Meer informatie: https://nxtmuseum.com

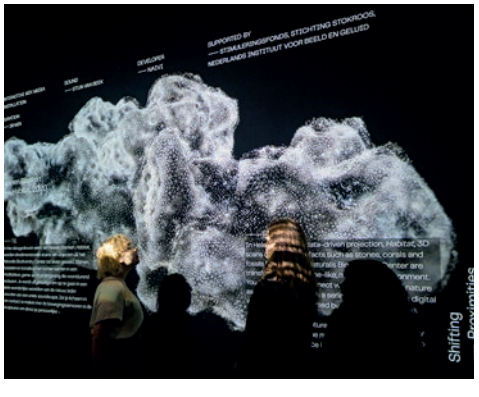

Datavisualisatie

Nxt heeft de Zwitserse kunstenaar Benjamin Muzzin de opdracht gegeven om 'transitieruimtes' te maken als vervanger van de doorgaans langdradige zaalteksten bij exposities. Met een combinatie van projecties, bewegende beelden en tekst wordt dieper ingegaan op het grondige onderzoek en de creatieve samenwerkingsprocessen achter de kunstinstallaties. De transitieruimtes maken optimaal gebruik van datavisualisatie om complexe ideeën op een begrijpelijke manier uit te leggen. <

NIEUW FORMAT VOOR WORLD LIBRARY AND INFORMATION CONGRES

Het World Library and Information Congres (WLIC) 2021 zal online worden gehouden, zo laat organisator IFLA, International Federation of Library Associations and Institutions, weten. In 2023 is alsnog Rotterdam aan de beurt als host van een hybride evenement.

Het grootste internationale bibliotheekcongres zou dit jaar in Dublin plaatsvinden maar werd in zijn geheel gecanceld vanwege de uitbraak van het coronavirus. In 2021 zou het fysieke event in Rotterdam zijn, maar dit wordt nu 2023 en dan een mix van 'in person' en online – een hybride vorm. Volgend jaar zal er zeker een WLIC-editie zijn, maar puur online, 'met support van de Dutch National Committee'. Het plan voor 2022 is een fysiek congres in Dublin, aangevuld met online elementen.

De huidige omstandigheden rondom Covid-19 bieden de IFLA de mogelijkheid om te vernieuwen, zo zegt IFLA's secretary general Gerald Leitner, net als bibliotheken wereldwijd hun diensten en services hebben moeten aanpassen. 'Corona is geen reden om te stoppen maar om een nieuw model te bedenken voor het congres waar voorheen duizenden informatieprofessionals van over heel de wereld aan deelnamen.'

Daarnaast biedt het de mogelijkheid om extra aandacht te geven aan een belangrijk issue als carbon footprint die aan congresdeelname is gelinkt. En aan het feit dat het voor een toenemend aantal deelnemers lastiger is geworden om het congres ook echt fysiek bij te wonen, zelfs in normale tijden. Issues die al de aandacht hadden van de IFLA en nu een extra zetje krijgen. Het doel is, volgens Leitner, om een programmaformat te ontwikkelen dat de beste aspecten van het traditionele congres combineert met nieuwe mogelijkheden die digitale tools kunnen bieden, om iedereen in het veld, over de hele wereld, te betrekken. <

VERBETERDE KANKERBEHANDELING MET AI-TECHNOLOGIE

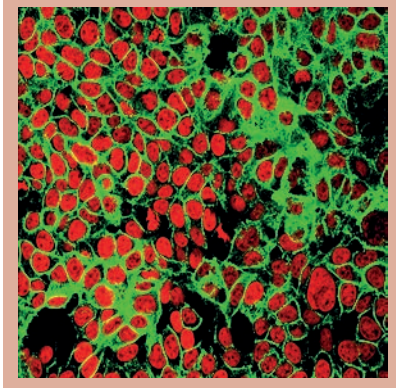

De Universiteit van Amsterdam (UvA) en het Nederlands Kanker Instituut (NKI) gaan samen nieuwe AI-algoritmes ontwikkelen om kanker beter te kunnen behandelen, zo meldt de UvA. Vorige maand ondertekenden de bestuurders van UvA en Antoni van Leeuwenhoek de overeenkomst voor de start van het nieuwe lab dat deel uitmaakt van het Innovation Center for Artificial Intelligence (ICAI).

Doel van de samenwerking is kanker beter te kunnen behandelen met kunstmatige intelligentie. Voorafgaand en tijdens de behandeling komt veel en complexe informatie van de patiënt beschikbaar door middel van medische beeldvorming, pathologie, DNA, et cetera. Het is voor medisch specialisten uitdagend om op basis van al deze informatie de beste behandeling te kiezen en uit te voeren. Het gebruik van zelflerende algoritmes kan uitkomst bieden. De samenwerking combineert expertise in kankeronderzoek met die van AI-technieken. Deze kennisdomeinen worden vertegenwoordigd door Jan-Jakob Sonke namens het NKI, gespecialiseerd in beeldgestuurde therapie, en Marcel Worring namens de UvA, als AI-expert.

Computer herkent tumoren

'AI-technologie gaat een steeds grotere rol spelen in het wetenschappelijk onderzoek naar kanker', vertelt Worring, hoogleraar bij het Instituut voor Informatica van de UvA. 'Zelflerende algoritmes kunnen soms taken overnemen waar normaal gesproken menselijke intelligentie voor nodig is. Een familie van zelflerende algoritmes is deep learning. In plaats van dat de programmeur expliciet vertelt op welke delen van de data het algoritme moet letten, vertelt die alleen wat het eindresultaat moet zijn. Het voordeel daarvan is dat het deep learning-algoritme tot inzichten kan komen waar de programmeur zelf nooit aan gedacht had.'

In het geval van beeldherkenning voor het opsporen van kanker wordt een grote database van medische afbeeldingen van patiënten met kanker gebruikt. De computer leert daarvan en kan, als de database groot genoeg is, voor sommige vormen al net zo goed als een specialist tumoren herkennen. Door AI-gedreven beeldanalyse, die de behandelaar continu van informatie voorziet, kan bijvoorbeeld een therapie veel patiëntspecifieker worden toegepast. <

P.C. HOOFT-PRIJS 2020 VOOR MAXIM FEBRUARI

Jurist en filosoof Maxim Februari heeft vorige maand de P.C. Hooftprijs 2020 voor beschouwend proza in ontvangst genomen. Eind vorig jaar was hij gasthoofdredacteur van *IP*, waarin het thema data-ethiek werd uitgediept. Februari is onder andere bekend van zijn columns in *NRC* en zijn roman *Klont*. Zijn columns over digitalisering zijn in 2019 gebundeld in *De onbetrouwbare verteller.* In de betreffende *IP*, nummer 9 van 2019, zei hij onder meer: 'Opeens leek ethiek overbodig te zijn geworden. Nieuwe technologieën beloofden het leven op alle gebieden tegelijk te "optimaliseren" en dus was het niet langer nodig je af te vragen wat goed en wenselijk is. Door gebruik van data werd alles immers vanzelf én goedkoper én veiliger én duurzamer én rechtvaardiger én ook nog eens leefbaarder? Bij nader inzien valt dit tegen. Je blijkt nog steeds te moeten kiezen: rechtvaardigheid gaat niet altijd samen met efficiëntie, controle botst soms op betrouwbaarheid. En mensen hebben er bovendien verschillende ideeën over wat leefbaar is. Tijd daarom voor een terugkeer naar de grote ethische vragen. Wat willen we optimaliseren? En hoe en waarom? En tegen welke prijs?'

Ethiek geen 'bezemkastsessie'

En: 'De informatieprofessional houdt zich bezig met informatiestromen in zowel de publieke als de private sector. Hiermee wordt data-ethiek ook een kerntaak voor de mensen in het informatiedomein. Het onderwerp moet niet langer een "bezemkastsessie" zijn op een conferentie, maar de grondslag van het werk van informatieprofessionals. Zij maken in hun werk morele en ideologische keuzes en de ethiek is een vak dat ze op die keuzes wijst. Wat bewaar je wel en niet? Hoe definieer je data en met wie deel je die? Welke maatschappij wil je ermee realiseren? Je moet je keuzes kunnen verantwoorden.'

Benieuwd naar IP #9-2019 waarvan Maxim Februari gasthoofdredacteur was? Je kunt het nummer inzien op www.informatieprofessional.nl, zoekwoord 'Maxim Februari'. <

VOGIN-IP-LEZINGEN VOORJAAR 2020 ONLINE TERUG TE ZIEN

De online lezingen en workshops die de organisatie van de VOGIN-IP-lezing in het voorjaar heeft georganiseerd, zijn beschikbaar op de website https://vogin-ip-lezing.net. Van de workshops zijn dat de presentaties. Van de lezingen zijn er videoregistraties.

Door corona kon de jaarlijkse VOGIN-IP-lezing, oorspronkelijk gepland in de OBA in maart dit jaar, helaas niet doorgaan. Daarop besloot de organisatie om online sessies te organiseren, voor een deel met de reeds geplande sprekers.

Zo was er een lezing van Christiaan Triebert, datajournalist bij *The New York Times*, die de keynote spreker zou zijn op het fysieke evenement.

Het najaarsprogramma is intussen gestart met op 14 oktober nog een workshop van Arno Reuser die zal ingaan op de basisprincipes van goed gestructureerd zoeken, waarvoor Booleaanse methodes nog altijd de grondslag vormen. Helaas is deze workshop al volgeboekt. Maar houd de VOGIN-IP-website regelmatig in de gaten, want er zitten nog interessante mogelijke aanvullingen in de pijplijn. <

BASTIAANSE NEEMT AFSCHEID MET BRABANTS ERFGOED

Vorige maand heeft René Bastiaanse afscheid genomen als directeur van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) met de lancering van website www.inbrabantstaateenhuis.nl.

René Bastiaanse

Bastiaanse heeft achttien jaar de scepter gewaaid in Den Bosch en gaat met pensioen. Hij stond aan de wieg van het BHIC dat ontstond na de verzelfstandiging van het Rijksarchief en een fusie van een aantal archieven en wist de organisatie te ontwikkelen tot een historisch kenniscentrum dat een breed publiek weet te bereiken. Daarnaast vervulde hij functies bij tal van culturele instellingen in de provincie en gaf hij lezingen. In zijn populaire programma *De wandeling* liet hij Brabanders kennismaken met de tastbare geschiedenis van hun omgeving.

Hij markeert zijn vertrek bij het BHIC met de provinciale onderscheiding Hertog Jan, die hij bij zijn afscheid kreeg uitgereikt door commissaris van de koning Wim van de Donk. En met de lancering van www.inbrabantstaateenhuis.nl. Deze website schetst met gebruiksartikelen in een naoorlogse woning een beeld van bedrijven die bepalend zijn geweest voor hoe het leven in Brabant er in de jaren vijftig, zestig en zeventig heeft uitgezien. Van een bakske koffie van De Gruyter, Perzisch tapijtje van Bergoss, rekje van Tomado en radio van Philips tot een Edah-tas, Faam-drop, Bavaria-bier en Unox-soep. De website presenteert de bloeiende maakindustrie in Brabant in bijna 75 verhalen en met vijf belangrijke thema's.

De functie van Bastiaanse is overgenomen door Jan Kriek, een mediaprofessional met ruime leidinggevende ervaring als onder meer communicatiemanager en hoofd- en eindredacteur bij diverse regionale en landelijke actualiteitenrubrieken. <

Foto: Menno van Baalen

Rob Feenstra
Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Quaranzine

De stamboom van een woord gaat vaak verder terug dan die van een mens. Neem het pasgeboren *quaranzine*. De twee ouders zijn *quarantaine* en *zine*.

In de veertiende eeuw moesten schepen veertig dagen in de haven van Venetië blijven liggen om verspreiding van ziekten te voorkomen. Zo werd *quarantene*, een variant op *quaranta giorni*, geboren. Via het Frans kwam het als *quarantaine* in onze taal terecht.

Een *zine* is een kleinschalige publicatie die doorgaans een uiting is van een subcultuur. Het gaat vaak om gefotokopieerde blaadjes. Zine stamt af van *fanzine*, en dat woord, geboren in de jaren dertig van de vorige eeuw, vindt zijn oorsprong weer in *magazine*. De Engelsen ontleenden het aan het Franse *magasin* (opslagplaats). Een magazine is dus niets anders dan een opslagplaats van artikelen. Maar de oorsprong ligt dieper in het verleden. *Magasin* is een verbastering van *magazenum* (middeleeuws Latijn) en dat woord is weer een aangepaste versie van het Arabische مَخَازِن (maḳāzin), dat pakhuizen betekent.

http://www.scribnerslodge.com

En nu is er dan *quaranzine*. Welkom op deze wereld! De exacte geboortedatum is onduidelijk, maar volgens Google Trends moet het ergens in de buurt van 15 maart liggen. Het is lastig om een sluitende omschrijving te geven, want de term dook vrijwel gelijktijdig op allerlei plaatsen op en overal werd er een eigen invulling aan gegeven. Het blad *Library Journal* omschrijft quaranzine als 'een creatieve uiting die individuen en groepen de mogelijkheid biedt om gedachten en emoties over Covid-19 te verwerken'. Logischerwijs verschijnen de quaranzines vooral digitaal.

Tijdens de lockdown gebruikten veel Amerikaanse openbare bibliotheken de vrijgekomen tijd om quaranzines te faciliteren. Ze bieden een bonte verzameling aan kunstuitingen, maar ook tips voor verantwoorde coronakinderfeestjes, recepten voor gerechten die je voor de deur van een coronapatiënt kunt neerzetten en coronapuzzels. Inmiddels zijn verschillende Amerikaanse universiteiten quaranzines aan het verzamelen en metadateren, omdat ze een uniek persoonlijk beeld geven van hoe mensen deze bijzondere tijd ervaren. Wie online zoekt op *quaranzine* en *library* vindt legio voorbeelden.

In Nederland zijn de bibliotheken er nog niet op ingesprongen. Maar wie weet biedt de tweede golf nieuwe kansen. <

AI, wie heeft het er niet over. In praktisch alle sectoren doet deze technologie haar (voorzichtige) intrede, zeker als ze iets van waarde kan toevoegen. Dus ook in de wereld van cultuur – lees musea, erfgoed, media en bibliotheken. Onlangs ging de AI-werkgroep Cultuur van NL AIC van start. Kwartiermaker Eppo van Nispen tot Sevenaer licht toe.

‘Better safe than sorry is een prima reden om aan het avontuur dat AI heet te beginnen’

Foto: Jorrit Lousber

Eppo van Nispen tot Sevenaer

‘We zoeken naar manieren om AI samen met mensen te leren en te ontdekken. Niemand wil een situatie als in *I Robot*’

Als zevenjarig jochie zat hij al achter een computerterminal. Dat was in 1971. De serie *Star Trek* had net haar weg gevonden naar het Nederlandse publiek. ‘Achter die computer, dat was een magisch moment’, mijmert Eppo van Nispen tot Sevenaer, algemeen directeur van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. ‘Het ratelende bolletje van de IBM-computer spuugde een conversatie uit op het kettingformulier. We speelden verschillende spelletjes. Voor mij was die computer een levend wezen. Dat het volgens een simpel programma liep, daar had ik geen notie van. Een paar jaar later leerde ik zelf programmeren en ontdekte ik het plezier van simpele algoritmes.’ Dat deze vroeggeboren fascinatie voor technologische ontwikkeling doortrekt naar artificial intelligence (AI) lijkt alleen maar logisch. En daarmee ook zijn benoeming tot kwartiermaker van de werkgroep Cultuur van de Nederlandse AI Coalitie (NL AIC). Op 7 september was de kick-off.

Waarom een werkgroep Cultuur?
'AI is een van de belangrijkste ontwikkelgebieden in de huidige digitale wereld. Om in Nederland op het hoogste niveau alle inspanningen op het gebied van AI te coördineren is de NL AIC opgericht. Deze coalitie kent diverse domeinen waaronder Cultuur. Kunstmatige intelligentie biedt uiteenlopende mogelijkheden voor de cultuursector, waarin erfgoed, media en (podium)kunsten sterk zijn vertegenwoordigd. Aansluiten bij de ontwikkelingen hiervan is voor deze sector cruciaal met het oog op de toekomst. Momenteel wordt AI sporadisch ingezet voor bijvoorbeeld het detecteren van nepnieuws, automatisch annoteren van erfgoedcollecties of componeren van muziek. Voor een structurele en efficiënte toepassing is meer vraaggedreven AI-onderzoek nodig.'

Vraaggedreven AI-onderzoek… wat houdt dit in?
'We kunnen wel met een paar mensen bedenken wat leuk of handig zou zijn, maar de sector zou zelf vragen moeten ontwikkelen waaruit blijkt welke vormen van AI van toepassing zouden kunnen zijn. Letterlijk een klantgedreven vraag naar AI. En dat kan nog gewoon op een menselijke manier.'

Momenteel wordt AI 'sporadisch ingezet' zeg je. Waarom is dat?
'Daar liggen verschillende factoren aan ten grondslag. Er zijn mediabedrijven en diverse instituten waar op allerlei niveaus al van AI wordt gebruikgemaakt. Maar voor een groot deel in de culturele wereld is het vooral onbekend terrein.'

Zijn er desondanks concrete voorbeelden te noemen?
'Kijk naar hoe RTL gebruikmaakt van AI om bepaalde klantgroepen aan zich te binden door middel van algoritmes. Bij Beeld en Geluid maken we er bijvoorbeeld gebruik van om automatisch te annoteren. En de Koninklijke Bibliotheek zet AI in om snelgroeiende informatiestromen te blijven beheersen en de gebruiker betere en completere informatie te bieden.' [Dat doet ze onder andere door de computer de miljoenen digitale teksten die de KB beheert te laten lezen en analyseren op onderwerpen, personen, plaatsen en gebeurtenissen en zo op AI gebaseerde zoek- en vindtechnologieën te ontwikkelen, Red.]

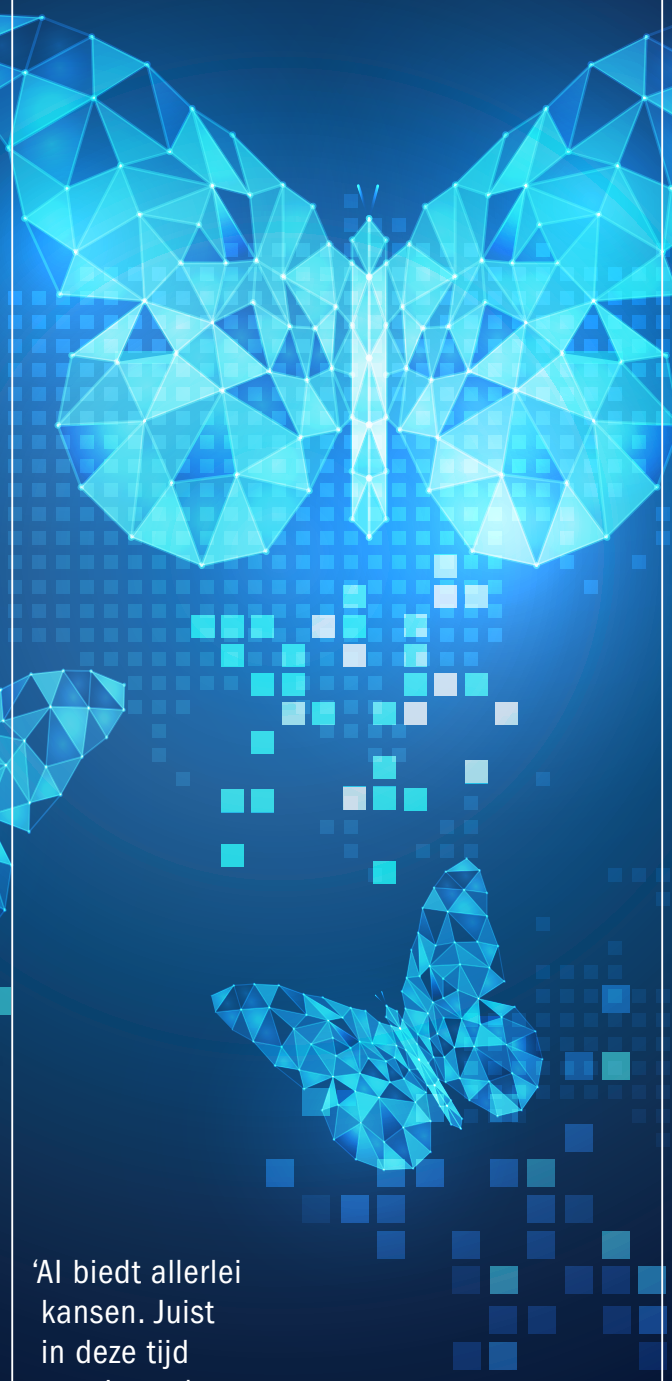

'AI biedt allerlei kansen. Juist in deze tijd waarin veel business-modellen onderuit zijn gegaan door Covid-19'

Wat gaat de werkgroep het komende jaar doen?
'Het doel van de werkgroep is – gegeven de potentie van AI-toepassingen, de uiteenlopende gebruikerswensen en rekening houdend met ethische en auteursrechtelijke regelgeving – om te komen tot een gemeenschappelijke AI-innovatieagenda voor de sector. Het streven is een evenwichtige afspiegeling van het ecosysteem te creëren, waartoe publieke instellingen, kennisinstellingen, bedrijven, mkb en zzp'ers behoren.'

Wat moet er op deze AI-innovatieagenda komen?
'Verschillende zaken. We hebben nu een aantal deelgebieden bedacht waarin AI een belangrijke rol kan spelen: inspiratie, productie, distributie en receptie. Daarnaast gaat het om te kijken naar zogeheten meerstemmigheid, ethische en juridische randvoorwaarden en businessmodellen en verdienvermogen.'

Je ziet nu berichten dat de ontwikkelingen op het gebied van AI zo snel gaan en zo talrijk zijn dat het niet meer te stoppen is. Werkt dat niet het gevaar in de hand van 'wij moeten er maar in mee, want willen niet achterblijven of de boot missen?'
'*Better safe than sorry* is een prima reden om aan het avontuur dat AI heet te beginnen. Sterker nog, we zijn ruim op tijd aan boord van deze boot. Belangrijk is dat Cultuur zich ook laat zien in sectoren van onderzoek die misschien niet voor de hand liggen. We kunnen namelijk als sector veel betekenen voor anderen. Neem ons onderzoek op het gebied van speech-to-text. We kunnen dat vanuit de coalitie bijvoorbeeld samen ontwikkelen met de Nationale Politie. Die vraag ligt er al.'

‘Nederland in de AI-voorhoede’

‘Artificial intelligence wordt sterk bepalend voor onze toekomstige welvaart en welzijn.’ Vandaar de oprichting van de Nederlandse AI Coalitie (NL AIC), een publiek-privaat samenwerkingsverband waarbij overheid, bedrijfsleven, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en maatschappelijke organisaties zich inzetten om AI-ontwikkelingen in Nederland te versnellen en AI-initiatieven in Nederland met elkaar te verbinden.
De ambitie is om Nederland in een voorhoedepositie te krijgen op het gebied van kennis en toepassing van AI voor welvaart en welzijn, met inachtneming van Nederlandse en Europese normen en waarden.
De NL AIC heeft diverse werkgroepen, gekoppeld aan toepassingsgebieden, zoals die van Cultuur. Het initiatief voor deze werkgroep is genomen door de Koninklijke Bibliotheek, het Centrum voor Wiskunde en Informatica, de Universiteit van Amsterdam en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid.
Meer informatie: https://nlaic.com.

Technologie in het algemeen en AI in het bijzonder moet een doel dienen, een probleem oplossen, anders kun je het beter laten. Hoe zie je dit voor de cultuursector?
‘Natuurlijk moet technologie een doel dienen, maar gaat dat niet op voor alles? Ik vind dat echt een dooddoener. Voor cultuur geldt hetzelfde als voor iedere sector als het gaat om de inzet van nieuwe technologie. Maar zonder experiment.’

Een zorg bij AI is dat systemen autonomer worden en machines meer en meer ons leven bepalen, met het gevolg dat de menselijke maat steeds verder naar achteren schuift. Dat maakt ethiek extra belangrijk. Hoe zie jij dit?
‘Ethiek is van levensbelang in een menselijke maatschappij. En dat geldt dus ook bij het ontwerpen van algoritmes en het omgaan met AI. Daar wordt op dit moment binnen de NL AIC ook extra aandacht aan besteed. AI heeft grote invloed op de manier waarop mensen met digitale systemen en diensten omgaan. Hoe moet onze samenleving zich verhouden tot deze digitale transformatie? Hoe vinden we een balans tussen vrijheid van handelen en de functionele meerwaarde van AI? Hoe borgen we publieke waarden, onze grondrechten en democratische vrijheden en hoe zorgen we ervoor dat iedereen kan profiteren van deze voortuitgang? Inwoners van Nederland moeten de juiste keuzes kunnen maken bij het gebruik van AI in hun dagelijks leven en zo mogelijk betrokken worden bij de ontwikkeling van nieuwe AI-diensten. Daarom wordt naar manieren gezocht om samen met mensen te leren en te ontdekken wat de beste en meest wenselijke AI-oplossingen zijn. Dat doen we onder andere door deel te nemen aan zogenaamde ELSA-labs: Ethical, Legal and Social Analysis. Niemand wil een situatie als in *I Robot*.’

En met welke juridische randvoorwaarden krijg je te maken als een (culturele) organisatie AI wil gebruiken?
‘Het is wat lastig om hier een antwoord op te geven. Dat zijn er vele, waarvan een deel al zo oud is als de eerste wet.’

> ‘De sector zou zelf vragen moeten ontwikkelen waaruit blijkt welke vormen van AI van toepassing zouden kunnen zijn’

Komt de werkgroep ook met tips, tricks en best practices om AI op de juiste manier in te zetten in een organisatie?
‘Natuurlijk, we zijn net gestart maar zullen zoveel mogelijk doen om een ieder in het veld niet alleen te betrekken, maar ook echt nut en noodzaak van het toepassen van AI mee te geven. En daarvoor is een toolbox met allerhande tips, tricks en best practices onontbeerlijk.’

Maakt deze tijd het investeren in AI lastiger? Of biedt het juist kansen?
‘AI biedt allerlei kansen. Juist in deze tijd waarin veel businessmodellen onderuit zijn gegaan door Covid-19. Of waarin nepinformatie mensen foute beslissingen laat maken. AI kan helpen zoeken naar nieuwe manieren om op een financieel gezonde manier publiek te bereiken of nepinformatie sneller op te snorren dan de mens het kan.’ <

Kansen voor cultuur

Binnen de culturele sector wordt content voor uiteenlopende gebruikersgroepen geproduceerd en gedistribueerd via een veelheid aan kanalen, zoals televisieprogramma’s, tentoonstellingen, debatten en concerten. Er zijn verschillende kansen voor het gebruik van AI binnen de cultuursector:

- Het op grote schaal analyseren van erfgoedcollecties in tekst, beeld en geluid om zo trends te ontdekken die kunnen helpen bij het onderzoeken van maatschappelijke vraagstukken.
- Cultuur inclusiever maken, bijvoorbeeld voor mensen met een beperking of oudere bevolkingsgroepen.
- Journalisten ondersteunen door data nog beter doorzoekbaar te maken en door onderzoeksjournalistiek (factchecking) te faciliteren.
- Het gebruikmaken van fysieke en virtuele ‘robots’, die het publiek via chatbots, gesproken conversaties, als museumgids of in een gamesetting toegang geven tot media en cultuur.
- Het vormgeven van hypergepersonaliseerde presentatievormen die bijdragen aan een rijkere beleving.

Door de zichtbaarheid in zowel de publieke ruimte (denk aan bibliotheken en musea) als via diverse digitale distributiekanalen is de sector bij uitstek in staat om een breed publiek (op een speelse manier) kennis te laten maken met de verantwoorde inzet van AI in verschillende maatschappelijke sectoren.

FOUTE METADATA SCHOPPEN WIKIPEDIA IN DE WAR

Jos Damen
Hoofd Bibliotheek
Afrika-Studiecentrum
van Universiteit Leiden

Nederlandse GLAM-instellingen (*galleries, libraries, archives & museums*) willen zich graag openstellen en hun schatten digitaal tonen. Waar krijgen ze mee te maken? En welk aandeel heeft Wikipedia hierin? In deel 2 van een serie van zes: hoe foute omschrijvingen verstrekkende gevolgen kunnen hebben.

Wie op Wikipedia gaat zoeken naar de Nederlander Bernard Mandeville komt op alle Wiki-versies naast een biografie van de man ook een sepiakleurig portret tegen. Tenminste, dat was half september 2020 nog het geval. Bernard Mandeville is een beroemdheid, ook al weet bijna geen Nederlander wie hij is. Dat is vreemd, want zelfs Karl Marx prees deze econoom, filosoof en zenuwarts om zijn scherpe intellect. Mandevilles onbekendheid in Nederland komt grotendeels omdat hij een belangrijk deel van zijn leven in Engeland heeft gewoond en gewerkt. Daar verscheen in 1705 ook zijn boek *The Grumbling Hive*, later vooral bekend onder de titel *The Fable of the Bees*. Heel kort door de bocht samengevat verdedigt Mandeville in dat boek de stelling dat ondeugd een bron van algemeen welzijn is.

Helaas is de in sepia afgebeelde persoon op Wikipedia niet Mandeville. Het gaat hier om een bewerkt portret van de Franse econoom en politicus Anne-Robert Turgot, geschilderd door Joseph Ducreux. Omdat iemand in 2018 het sepiakleurige portret foutief beschreef als een afbeelding van Mandeville wérd het ook Mandeville. Dat gebeurde niet alleen op Wikipedia; ook op tientallen andere websites dook de bewerkte foto met de foutieve toeschrijving op. Binnenkort zal dat ongetwijfeld worden rechtgezet.

Links volgens Wikipedia (september 2020) het portret van Bernard Mandeville,

maar dit is in werkelijkheid het bewerkte portret van Anne-Robert Turgot zoals geschilderd door Joseph Ducreux (rechts).

Verkeerd geboortejaar

Bibliotheken en musea delen informatie. Op Wikipedia zijn het vrijwilligers die informatie verwerken. Wikipedia is een open en door iedereen aan te passen encyclopedie, toch (of juist daarom?) is het aantal fouten niet heel hoog. Maar als fouten of verkeerde beelden eenmaal op Wikipedia staan is het lastig om dit recht te trekken. Dat is zeker het geval als gegevens uit Wikipedia eenmaal hun weg naar andere publicaties hebben gevonden.

Een navrant voorbeeld is Ingrid Haebler. Deze Oostenrijkse pianist werd geboren op 20 juni 1929. Toch vermeldde Wiki meer dan tien jaar lang (tot in 2019) dat ze geboren was op 20 juni 1926. Dat zou een biologisch wonder zijn geweest, want haar oudere broer Hilmar werd (uit dezelfde moeder) geboren in september 1926.

Ondanks dat een vertrouweling van Haebler dit al in 2008 op Wikipedia meldde, duurde het nog bijna elf jaar voordat de fout werd hersteld. Daardoor feliciteerde de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Haebler op 20 juni 2016 – drie jaar te vroeg – met haar negentigste verjaardag. Gelukkig werd in 2019 het foutieve geboortejaar gecorrigeerd, zodat Haebler haar eenennegentigste jaar vrolijk kon ingaan.

Altig of een andere wielrenner?

Nog een voorbeeld: het Nationaal Archief had jarenlang een foto waar wielrenner Rudi Altig op zou staan (Anefo 919-2989) – wat niet klopte. Op Wikipedia werd dat eerst gecorrigeerd naar Albert Van Vlierberghe, maar ook dat bleek fout. Uiteindelijk werd de juiste persoon geïdentificeerd: wielrenner Guido Reybrouck. Inmiddels heeft de foto behalve bij Wikipedia ook bij het Nationaal Archief de correcte beschrijving gekregen.

Verkeerde toeschrijvingen kunnen verstrekkende gevolgen hebben. Het belang van correcte metadata is dus enorm. <

Metadata Nederlandse instellingen op orde?

De meeste Nederlandse bibliotheken, archieven en musea hebben de beschrijvingen van hun collecties redelijk op orde. De omschrijvingen verschillen enorm in volledigheid, maar de standaard metadata (vervaardiger/fotograaf, jaar, omschrijving) zijn vaak wel aanwezig. Gegevens over auteursrecht en de gebruiksmogelijkheden ontbraken vroeger vaak. Dat gaat tegenwoordig een stuk beter.

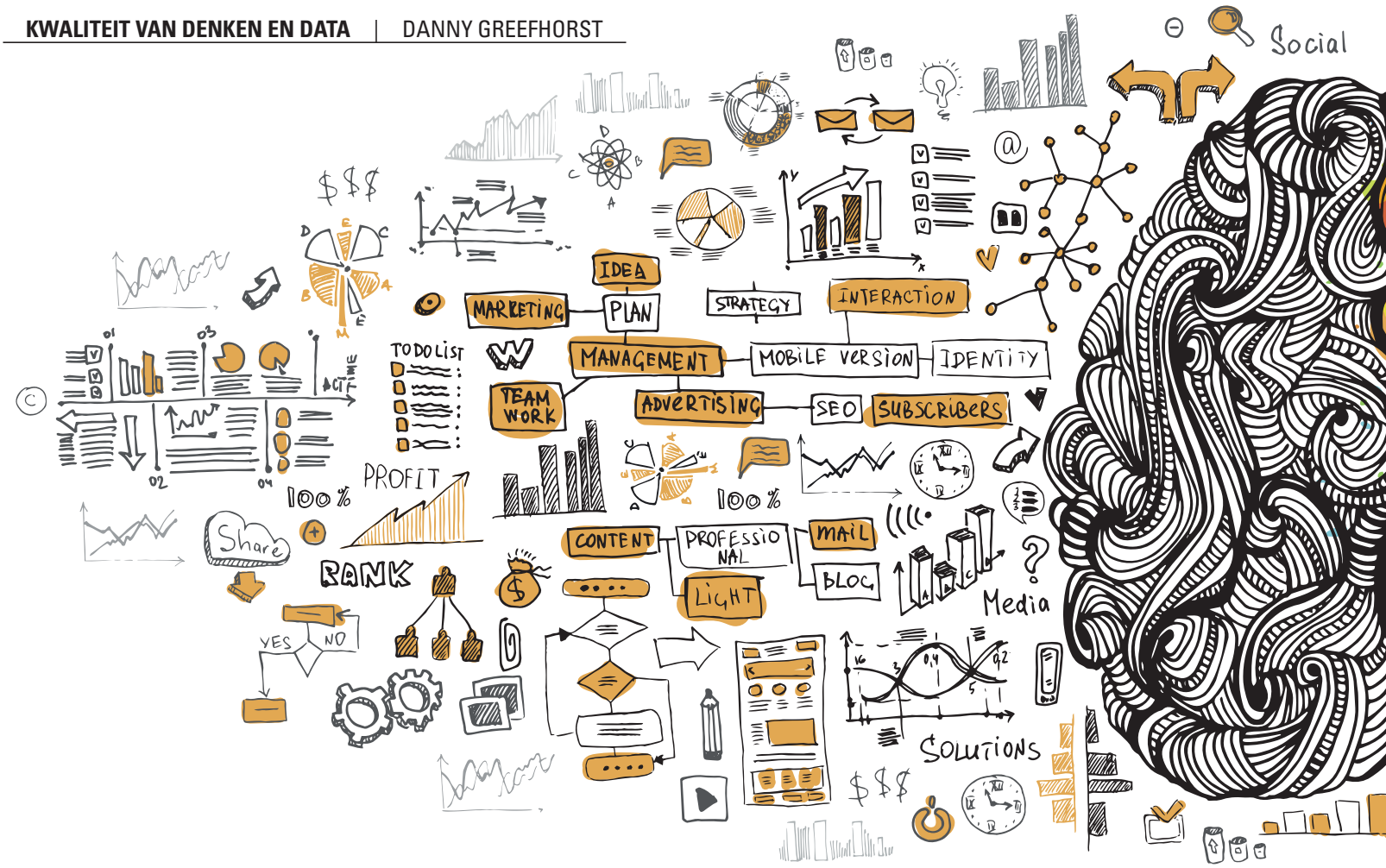

Een-tweetje tussen denkkwaliteit en datakwaliteit

Danny Greefhorst
Directeur bij ArchiXL en architect voor data-, informatie- en kennisintensieve vraagstukken. Publiceert ook regelmatig over deze onderwerpen

Als we niet uitkijken verdrinken we in de toenemende stroom aan data, informatie en kennis. Er is behoefte aan een hogere kwaliteit van (kritisch) denken *én* een hogere kwaliteit van data. In dit artikel een verkenning van deze kwaliteiten, hun relatie en het belang van context en ethiek.

Er is een toenemende stroom aan data, informatie en kennis. De vraag is wat dit allemaal betekent. Sommigen zien het als *information overload*, anderen als een vorm van zingeving; het stromen van data is een hoger liggend doel naar een 'internet van alle dingen'. Als mens zullen we ons moeten aanpassen aan de groeiende beschikbaarheid en uitwisseling van data, informatie en kennis. Als we niets doen worden we simpelweg overstroomd. Onze hoofden zullen meer en meer worden gevuld met

allerlei indrukken, feiten, gevoelens en gedachten. Het zal steeds lastiger worden om dit soort zaken van elkaar te scheiden, gezien de toename in omvang en snelheid van de stroom.
Om overeind te blijven zullen we ons vastgrijpen aan wat we snel kunnen bedenken en wat anderen ons vertellen. Of dat ook het meest verstandig is en of het aansluit bij wat we willen en hoe we ons tot anderen willen verhouden, is maar de vraag. De kans is groot dat we suboptimale keuzes maken en gewoonweg met anderen meebewegen. Sociale media laten ons leven in filterbubbels, waarbij we alleen informatie te zien krijgen die door het ingebouwde algoritme is geselecteerd. We krijgen geen informatie onder ogen die ons eigen standpunt tegenspreekt. Populisme ligt op de loer en de moraliteit komt in het geding. Voor we het weten begeven we ons onbewust aan de verkeerde kant van de lijn, zorgen we voor grotere verschillen en doen we een verdere afbreuk aan onze fysieke leefomgeving (zie ook: Harari, 2017).

‘Een dieper inzicht in de relatie tussen kwaliteit van denken en kwaliteit van data is dat context alles-bepalend is’

Onze basishouding zou daarom vooral kritisch moeten zijn. We moeten ons continu afvragen wat de stroom aan data en informatie precies betekent, feiten scheiden van gedachten en bewuste keuzes maken op basis van een logische redeneerlijn. Kritisch denken is een vaardigheid die handvatten biedt om de natuurlijke aanleg zomaar iets te geloven te beteugelen en om verborgen aannames, onlogische redeneringen en denkfouten te herkennen en te voorkomen.

Kritisch denken

Kritisch denken is waarschijnlijk al zo oud als de mensheid. Boeddha en Socrates gebruikten al kritische vragen om te bepalen of op autoriteit gebaseerde kennis rationeel, helder en logisch consistent kan worden gerechtvaardigd. Kritisch denken verduidelijkt doelen, onderzoekt aannames, onderscheidt verborgen waarden, evalueert het bewijs, volbrengt acties en beoordeelt de conclusies. Het vraagt bereidheid om je eigen redeneringen kritisch te evalueren en je overtuigingen te herzien wanneer de hiervoor noodzakelijke argumenten zich aanbieden.

De juiste vragen stellen

Een kritische houding leidt tot een hogere kwaliteit van denken. Het zorgt ervoor dat we betere en meer transparante keuzes maken. Praktisch betekent het vooral dat je meer vragen moet stellen. Je moet vanuit allerlei perspectieven, aspecten en belangen kijken en reflecteren over wat mensen zeggen. Alles wat onduidelijk is zal vervolgens leiden tot vragen. Het stellen van vragen doe je als individu, maar daarnaast zal het vaak in groepsverband zijn, bijvoorbeeld in vergaderingen, bijeenkomsten of als je iemand spreekt. Het soort vragen is daarbij dan ook afhankelijk van de fase waarin een groepsproces verkeert. In algemene zin bestaat een groepsproces uit drie fasen: beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming. De kernvragen die bij deze fasen horen zijn ‘wat weten we?’, ‘wat vinden we ervan?’ en ‘wat besluiten we?’.

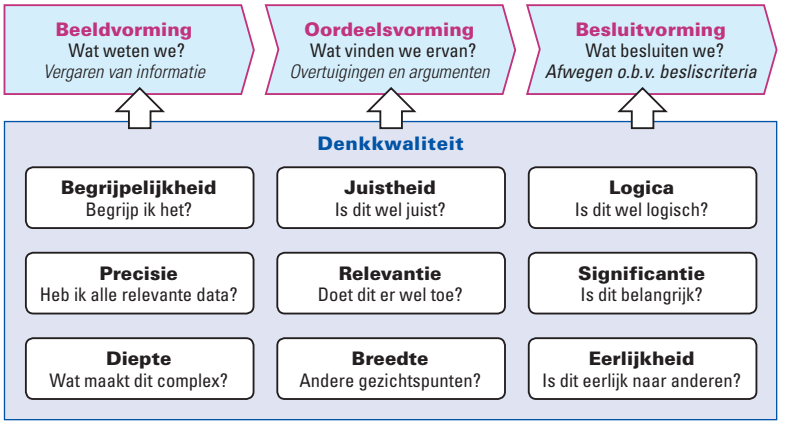

Figuur 1: Denkkwaliteiten en hun rol in groepsprocessen

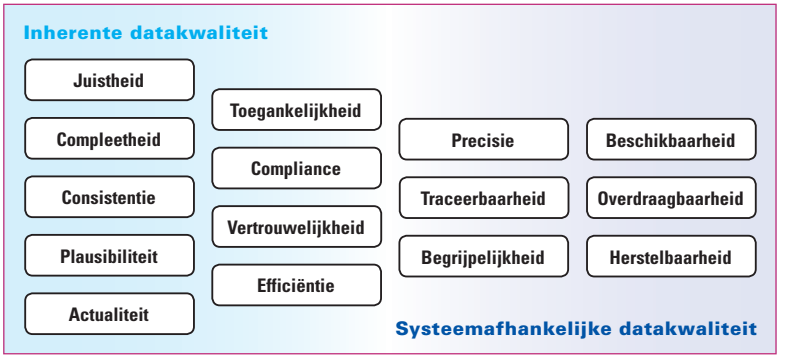

Figuur 2: Kwaliteitsdimensies in ISO/IEC 25012/25024

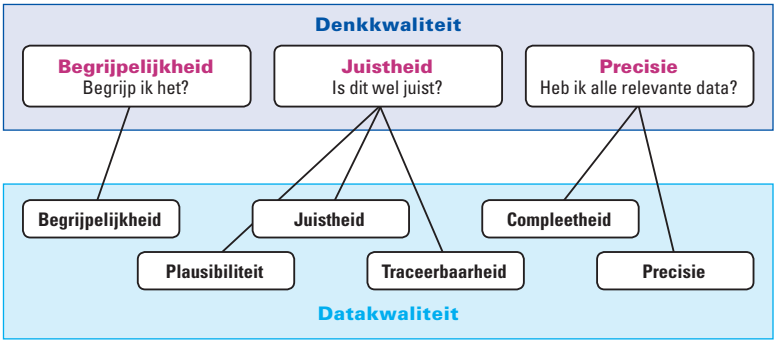

Figuur 3: De relatie tussen denkkwaliteit en datakwaliteit

Kwaliteitsdimensies

De genoemde kernvragen kun je verder ontleden in de meer specifieke vragen zoals weergegeven in figuur 1. De vragen zijn in meerdere fasen relevant, maar zijn in de figuur globaal gepositioneerd onder de meest relevante fase. Ze zijn een vertaling en samenvatting van de vragen zoals beschreven door Linda Elder en Richard Paul in hun boek over kritisch denken (Elder & Paul, 2013). De auteurs hebben de vragen geclusterd naar kwaliteitsdimensies, die ze zelf 'intellectuele standaarden' noemen. Door het gestructureerd gebruiken van deze kwaliteitsdimensies en het stellen van de juiste vragen ontstaat een bepaalde kwaliteit van denken.

Een ander deel van de toolkit zoals beschreven door Elder en Paul bestaat uit een denkmodel dat verschillende aspecten van een vraagstuk belicht. In dat model maken de auteurs een onderscheid tussen doel, kernvraag, informatie, interpretatie, concepten, aannames, implicaties en gezichtspunt. Het expliciet onderscheiden van deze aspecten zorgt dat er een logische redeneerlijn ontstaat.

'Data zijn niet waardevrij. Ze dragen de waarden en normen van de mensen die de data hebben gecreëerd'

Datakwaliteit

De mens heeft een eigen verantwoordelijkheid voor het omgaan met de toenemende stroom aan data en informatie door het borgen van een bepaald niveau van denken. De hoeveelheden data en informatie zijn echter te groot om dit als mens te verwerken. Je kunt het simpelweg niet allemaal overzien. Het is dan ook interessant om te zien dat denkkwaliteit een directe relatie heeft met datakwaliteit. Datakwaliteit is namelijk iets dat deels geautomatiseerd kan worden gecontroleerd, waardoor data met een lage kwaliteit deels automatisch kan worden uitgefilterd. Datakwaliteit is de mate waarin data voldoen aan de behoeftes vanuit het gebruik. Het gaat over dimensies zoals juistheid, compleetheid, consistentie, actualiteit, plausibiliteit, precisie en traceerbaarheid. Er zijn standaarden die je een lijst van kwaliteitsdimensies bieden, zoals ISO/IEC 25012 (ISO, 2008) en 25024 (zie figuur 2). Zij geven ook aan hoe je datakwaliteit kunt meten door indicatoren te beschrijven. Indicatoren zijn concreet meetbare eigenschappen, waarmee je kwaliteit bijvoorbeeld ook in een dashboard of rapportage kunt laten zien. De standaarden maken verder nog een onderscheid tussen kwaliteitsdimensies die vooral over de data zelf gaan (inherente datakwaliteit) en kwaliteitsdimensies die meer gerelateerd zijn aan het systeem dat de data aanbiedt (systeemafhankelijke datakwaliteit).

Overeenkomsten

Als je de kwaliteitsdimensies voor data vergelijkt met de kwaliteitsdimensies voor denken blijken die interessant genoeg (grotendeels) overeen te komen (zie figuur 3). De overlap zit met name in begrijpelijkheid, juistheid en precisie. Begrijpelijkheid is de basis en gaat over de mate waarin we iets begrijpen. Het is de eerste fase van groepsprocessen. Als we iets begrijpen kunnen we bepalen of iets waar is of niet; de juistheid van ons denken. Juistheid is de mate waarin iets overeenkomt met de werkelijkheid. Het zal duidelijk zijn dat dit een kernvraag is als het gaat over kwaliteit van denken. Als iets niet waar is, is het ruis (of *fake news*) en

moeten we het gewoon negeren. Ga je hier breder naar kijken, dan zijn ook de datakwaliteitsdimensies plausibiliteit en traceerbaarheid van belang. Plausibiliteit is de mate waarin data geloofwaardig zijn; traceerbaarheid de mate waarin de totstandkoming van data expliciet is gemaakt. De denkkwaliteit precisie gaat over de mate waarin alle relevante informatie om te kunnen oordelen aanwezig is. Dat is wat de datakwaliteitsdimensies compleetheid en precisie dekken.

Context is allesbepalend

Een dieper inzicht in de relatie tussen kwaliteit van denken en kwaliteit van data is dat context allesbepalend is. Een deel van de context is het gebruik van de data. Dit bepaalt welke kwaliteit voldoende is. Bij het uitvoeren van bijvoorbeeld een gedetailleerde berekening heb je ook gedetailleerde data nodig (met een hoge precisie). Context is daarnaast alles wat je nodig hebt om iets te begrijpen. Daarbij geldt dat voor een geautomatiseerde bewerking vaak slechts een deel van deze context relevant is, namelijk dat deel dat relevant is voor de bewerking. Als mens hebben we veelal een behoefte om beter te begrijpen wat iets betekent. We zijn geïnteresseerd in het onderzoeken van onze behoeftes en zoeken veel meer nuances dan computers dat doen. Dit is gelijk ook ons onderscheidend vermogen en de reden dat het nog lang zal duren voordat computers ons kunnen vervangen.

Metadata is context

Het is niet eenvoudig om te benoemen wat allemaal relevant is voor mensen om iets goed te begrijpen. Het gaat waarschijnlijk om veel van wat de maker van de data wist, maar wat nooit expliciet is gemaakt of zal worden gemaakt (Woudenberg, 2002). Een fundamentele vraag is dus of we zeker weten of we de data hebben begrepen zoals de maker het bedoeld heeft. Een deel van dit soort context kan expliciet worden gemaakt door metadata. Metadata kunnen ons in ieder geval een tekstuele uitleg geven van wat de maker met bepaalde woorden heeft bedoeld. Ze kunnen ook een ander belangrijk deel van de context inzichtelijk maken; de totstandkoming van de data (traceerbaarheid). Als we weten wie de data heeft gecreëerd, op welk moment in tijd en met welke bewerkingen, dan hebben we al veel meer zicht in de context. Het kan ons vertrouwen in de nauwkeurigheid van de data verhogen.

‘Communicatie is niet objectief en onze hersenen zijn niet zomaar door geautomatiseerde beslisregels te vervangen

Ethisch perspectief

Een toenemend relevante vraag is in hoeverre data wel eerlijk zijn naar anderen. Of ze iedereen gelijk behandelen. We leven nu eenmaal in een wereld waarbij mensen belangen hebben. Data zijn niet waardevrij. Ze dragen de waarden en normen van de mensen die de data hebben gecreëerd. Het is daarom belangrijk om te begrijpen wat deze normen en waarden waren en of ze acceptabel zijn. Een ethisch perspectief is een expliciet onderdeel van kritisch denken zoals bijvoorbeeld beschreven door Elder en Paul (2013). Daarnaast is er in de context van datamanagement toenemende aandacht voor ethiek. Zo is er in de *Data Management Body of Knowledge* een hoofdstuk geheel gewijd aan dataethiek (DAMA, 2017). Ethiek is inherent subjectief en zal contextueel moeten worden beoordeeld. Er zijn wel allerlei praktische handreikingen voor het omgaan met ethiek zoals de *Ethische Data Assistent* van de Utrecht Data School en de *Ethiek-kompas* van Kennisnet (Pijpers et al., 2020). De kern van dit laatste instrument is dat je de waarden benoemt die je zelf het belangrijkst vindt, argumenten voor en tegen verzamelt en deze weegt op basis van de waarden die je hebt benoemd.

Cruciale menselijke interactie

Voorgaande alinea’s hebben vooral duidelijk proberen te maken wat de uitdagingen zijn in het omgaan met een toenemende stroom aan data en informatie. De kernboodschap is dat zowel een hogere kwaliteit van denken als een hogere kwaliteit van data noodzakelijk is. Deze kwaliteiten hebben ook een directe relatie; een hogere datakwaliteit leidt tevens tot een hogere denkkwaliteit. Voor beide geldt dat context allesbepalend is.
Het dieperliggende doel van deze bijdrage als geheel is vooral om de lezer aan het denken te zetten. Het beoogt organisaties te onthaasten en ruimte te creëren voor de cruciale menselijke interactie die nodig is om elkaar te begrijpen en om te oordelen en te besluiten. Uiteindelijk kunnen data en datauitwisseling nooit de plaats van intersubjectieve betekenisgeving innemen. Communicatie is niet objectief en onze hersenen zijn niet zomaar door geautomatiseerde beslisregels te vervangen.

Dit artikel is een bewerkte voorpublicatie van een bijdrage uit het boek Smart Humanity van de KNVI, dat in november zal verschijnen. <

BRONNEN

> Elder, L., Paul, R. (2013). *Critical Thinking – Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life, 2nd edition.* Pearson Education.

> DAMA International (2017). *Data Management Body of Knowlegde.* Technics Publications.

> Harari, Y.N. (2017). *Homo Deus – A Brief History of Tomorrow.* Random House.

> ISO (2008). ISO/IEC 25012 – Software engineering – Software product Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE) – Data quality model, first edition.

> Pijpers, R., Bomas, E., Dondorp L., Ligthart, J. (2020). *Waarden wegen – Een ethisch perspectief op digitalisering in het onderwijs.* Zoetermeer: Kennisnet.

> Woudenberg, R. van (2002). *Filosofie van taal en tekst.* Eindhoven: Damon.

> Stimuleer een kritische denkhouding bij jezelf en bij anderen door het stellen van vragen.

> Besteed expliciete aandacht aan het definiëren en meten van de kwaliteit van data.

> Voorzie data van relevante context zodat anderen deze data kunnen begrijpen en beoordelen.

De coronacrisis heeft de zwakke plekken in onze informatievoorziening pijnlijk blootgelegd: tijdens de crisis nam de verspreiding van nepnieuws enorm toe, en complottheorieën beleven hoogtijdagen.

Gids in de informatie

Over fake news, desinformatie en remedies ertegen

Hoe zorgen we als samenleving voor goed geïnformeerde burgers en hoe kunnen informatieprofessionals daarin een rol spelen?

Marianne Hermans
Kennisadviseur bij
de Koninklijke Bibliotheek

Jos van Helvoort
Hogeschooldocent en
onderzoeker bij
De Haagse Hogeschool

Anne van den Dool
Onderzoeksredacteur bij
de Koninklijke Bibliotheek

Het internet heeft de manier waarop we informatie creëren, vindbaar maken en delen compleet veranderd. De consumptie van nieuws en informatie is voor een deel verschoven naar sociale media en on demand-diensten. Het verdienmodel van deze platforms is gebouwd op aandacht, niet op het bieden van betrouwbare en relevante informatie. De coronacrisis zorgt voor een enorme toename van nepnieuws en onbetrouwbare informatie. Door de World Health Organization (WHO) is de pandemie al bestempeld als infodemie: niet alleen de ziekte verspreidt zich in razend tempo over de wereld, maar ook foutieve informatie die het virus omringt (WHO, 2020).

Filterbubbels en echokamers

De crisis brengt aan het licht hoe kwetsbaar de organisatie van de digitale nieuwsvoorziening is. Het onderliggende model, met advertenties als inkomstenbron, werkt perverse mechanismen in de hand. Verrassend nieuws wordt vaker aangeklikt dan saai nieuws. Dat leidt tot 'klikpulp', nieuws dat de aandacht trekt om maar zoveel mogelijk kliks te krijgen. Wanneer mensen nauwelijks meer worden blootgesteld aan ongemakkelijke, uitdagende of prikkelende perspectieven, kunnen echokamers ontstaan waarin vooral bevestiging van vooringenomen ideeën plaatsheeft. Omwille van hun privacy delen mensen hun informatie weer vaker in gesloten gelijkgestemde groepen in plaats van open voor het hele internet. Ook gepersonaliseerde nieuws-feeds kunnen leiden tot blikvernauwing en bevestiging van vooringenomen ideeën. De pluriformiteit van

Factchecking

Alexander Pleijter, onderzoeker en docent bij Journalistiek en Nieuwe Media van de Universiteit Leiden en coördinator van Nieuwscheckers, stelde in een eerdere *IP* een overzicht op van samenwerkingsverbanden en initiatieven in de strijd tegen nepnieuws. Het artikel vind je via: http://bit.ly/strijdentegennepnieuws. Intussen zijn er ook nieuwe initiatieven. Waaronder Make Media Great Again (MMGA, https://www.mmga.io). En online tool Factrank (https://factrank.org), die op basis van kunstmatige intelligentie automatisch 'checkbare' uitspraken in Kamerdebatten of tweets van politici detecteert en zo factcheckers helpt een stuk sneller te werken.

het Nederlandse mediamodel dempt gelukkig het risico van filterbubbels en echokamers enigszins (Möller, 2019).

(On)betrouwbare bronnen

Sociale media kunnen een katalysator zijn voor de verspreiding van desinformatie. Sociale media en zoekmachines hebben voor een deel de rol van de traditionele media als nieuwsvoorziening overgenomen. Mensen zien, horen of lezen het nieuws vaker op hun mobiele telefoon, via een gepersonaliseerde timeline van berichten. Vooral jongeren delen nieuwsberichten via de smartphone (Beekmans, 2019). Ook maken nieuwsdiensten gebruik van sociale media om hun content te verspreiden. Socialemediaplatforms nemen intussen maatregelen om mensen te verwijzen naar betrouwbare bronnen, maar het is de vraag wie daar ook echt gebruik van maakt. Dankzij het internet en de verschuivingen in nieuwsconsumptie is het onderscheid tussen betrouwbare en onbetrouwbare bronnen voor veel mensen niet meer zo helder. De WHO streed hier bijvoorbeeld tegen door zich te begeven op TikTok, om daar met name onder jongeren juiste informatie over het virus te verspreiden (WHO, 2020).

> 'Het menselijk brein is gemakzuchtig. We zoeken naar informatie die onze vermoedens bevestigt en negeren informatie die onze ideeën tegenspreekt'

Mediawijsheid

Hoewel de zorgen om nepnieuws en dito informatie wereldwijd toenemen (Reuters, 2019) lijkt de Nederlandse samenleving tot nu toe weerbaar tegen beïnvloeding door desinformatie. Nederlanders hebben, in vergelijking met mensen in andere landen, veel vertrouwen in het nieuws van omroepen en krantenbedrijven. In sociale media als nieuwsbron hebben ze veel minder vertrouwen (Lauf & Scholtens, 2019). Onderzoek van het Rathenau Instituut toont aan dat de mediawijsheid van verschillende groepen burgers vaak tekortschiet (Van Keulen, et al., 2018). In het beleid van de Nederlandse overheid staat dat ze wil voorkomen dat de democratie en de rechtsorde in ons land door desinformatie worden ondermijnd. Het kabinet zet daarbij uitdrukkelijk in op verbetering van het vermogen van de burgers om desinformatie te herkennen (Rijksoverheid.nl, 2019).

Remedies tegen desinformatie

Er zijn verschillende manieren om de verspreiding van desinformatie tegen te gaan. Bijvoorbeeld door technologieën in te zetten, zoals automatische identificatie en het blokkeren van nepsites, advertenties en klikpulp. Door te stre-

‘Beeld en Geluid als vraagbaak voor IP’ers’

Bij zijn aantreden in 2018 als algemeen directeur van Beeld en Geluid zei Eppo van Nispen tot Sevenaer dat hij voor het instituut ‘een duidende rol’ ziet weggelegd. Intussen in 2020 is ‘de organisatiestructuur van Beeld en Geluid totaal veranderd’. En zijn mediawijsheid en het duiden van media geïntegreerd in de hernieuwde missie en visie: in 2025 zal Beeld en Geluid de hoeder en het leidende instituut voor journalistieke en media-archivering en -duiding zijn, waarbij de democratische kernwaarde van het vrije woord in tekst, beeld en geluid en het maken en uitdragen daarvan vooropstaat.

‘Vorige maand bijvoorbeeld zijn we in samenwerking met het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek gestart met de workshop “Data als kans”’, zegt Van Nispen tot Sevenaer. ‘Daarnaast hebben we in het begin van de coronatijd een veelbekeken serie met Harm Edens gemaakt die ging over media in crisistijd. Ook hebben we ons educatief aanbod daarop afgestemd. Beeld en Geluid is een vraagbaak voor bibliotheken en informatieprofessionals als het gaat om te leren hoe om te gaan met specifieke media.’

ven naar transparantie over de werking van algoritmes die bepalen wie welk nieuws te zien krijgt. Door strengere internationale regelgeving en het aan banden leggen van de vrijheid van grote platforms. En door te investeren in professionele journalistiek. Het blijft echter een kat-en-muisspel tussen factcheckers en makers van nepnieuws.

Minstens zo belangrijk als het controleren van feiten en het corrigeren van schadelijke inhoud is het begrijpen van de werking van desinformatie. Wat maakt mensen, zeker in tijden van crisis, zo ontvankelijk voor desinformatie, welke mechanismen bevorderen de verspreiding ervan en hoe kunnen mensen weerbaar worden gemaakt tegen nepnieuws? Het menselijk brein is gemakzuchtig en selectief. We zoeken naar informatie die onze vermoedens bevestigt en negeren informatie die onze ideeën tegenspreekt. Wanneer we onder druk komen te staan, zoals in een crisis, filteren we nog meer dan normaal: we kiezen voor de kortste gedachtenroute (Beunders, 2020). In crisistijd zoeken we naar houvast en eenduidige antwoorden. En die zijn er niet.

Debunking–prebunking

Een fundamenteel onderscheid in de bestrijding van nepnieuws is het verschil tussen *debunking* en *prebunking*. Debunking is het ontmaskeren van nepnieuws door met de feiten te komen, met tegenargumenten en alternatieve bronnen. Prebunking is juist gericht op het vooraf weerbaar maken van mensen door ze alvast opzettelijk te confronteren met nepnieuws. Vergelijk het met de maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van een virus door het toedienen van een vaccin versus het zo snel mogelijk opsporen en ontmaskeren van ‘patiënt zero’. Als mensen met opzet en in een educatieve setting aan nepnieuws worden blootgesteld, zullen ze uiteindelijk gaan begrijpen hoe bepaalde mechanismen werken. Ze krijgen de argumenten in handen om misleidende informatie te herkennen, ook als die desinformatie aansluit bij hun vooropgezette ideeën. Het brein wordt getraind om minder snel de makkelijkste, vooringenomen weg te nemen.

Burgers trainen

Informatieprofessionals bij bibliotheken en het onderwijs kunnen met hun programma’s bijdragen aan het vergroten van de mediawijsheid van burgers door ze te gidsen door de wirwar van informatie en te verwijzen naar betrouwbare bronnen. Bijvoorbeeld zoals de bibliotheek Eindhoven doet met haar pagina over coronanieuws. Maar het kan ook door het bieden van instrumenten voor factchecking, zoals de infographic (zie links) van de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Of een podcast over het herkennen van nepnieuws (Bibliotheek Zuid-Kennemerland). Belangrijk verder in het vergroten van de weerbaarheid tegen nepnieuws is mensen te trainen in het herkennen van misleidende informatie.

Maar de strijd tegen nepnieuws is niet het enige dat aandacht behoeft. Beter is het om de eenzijdige focus op desinformatie los te laten en breder in te zetten op een gezond democratisch debat. Een democratische samenleving heeft baat bij goed geïnformeerde burgers die mogen meepraten en meebepalen in een debat over de toekomst van het land, over de beste uitweg uit deze crisis, en de inrichting van de samenleving. Bibliotheken kunnen met hun kernfunctie van ontmoeting én debat bijdragen aan het faciliteren van debat en het voeden van de maatschappelijke dialoog. <

> ‘Beter is het om de eenzijdige focus op desinformatie los te laten en breder in te zetten op een gezond democratisch debat’

BRONNEN

> Beekmans, I. (2019). *Jongvolwassenen betalen niet voor nieuws, maar vinden het wél belangrijk.* Geraadpleegd op 13-11-2019.

> Beunders, H. (2020). *De ‘infodemie’ en het ‘niet-willen-zien’.* De Groene Amsterdammer. Geraadpleegd op 13-05-2020.

> Keulen, I. van, Korthagen, I., Diederen, P. & Boheemen, P. van (2018). *Digitalisering van het nieuws. Online nieuwsgedrag, desinformatie en personalisatie in Nederland.* Den Haag: Rathenau Instituut.

> Lauf, E. & Scholtens, J. (2019). *Mediamonitor 2019. Mediabedrijven en mediamarkten.* Reuters Institute Digital News Report Nederland 2019. Hilversum: Commissariaat voor de Media (CvdM).

> Möller, J., Helberger, N., & Makhortykh, M. (2019). *Filterbubbels in Nederland.* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

> Plantinga, S. & Kaal, M. (2018). H*oe mediawijs is Nederland? Onderzoek mediawijsheid.* Amsterdam: Kantar Public.

> World Health Organization (WHO) (2020). *Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report – 13.* Genève: WHO.

Voor dit artikel is gebruikgemaakt van het KB-trenddossier op www.bibliotheeknetwerk.nl/onderzoek/trends en van bronnen uit een literatuurstudie in het kader van een KIEM-onderzoek onder leiding van dr. Jos van Helvoort van De Haagse Hogeschool, Lectoraat Duurzame Talentontwikkeling. De KB is partner in het KIEM-onderzoek.

Bureaucratie als strategie

De glasvezelkabel was in maart nog niet door de muur gewurmd of we hoorden dat we zoveel mogelijk binnen moesten blijven. Begrijp me niet verkeerd, ik wil zeker niet beweren dat het een met het ander verband hield. Corona komt zoals we allemaal weten door 5G, de farmaceuten, de Illuminati en de Rothschilds. Doet er ook allemaal niet toe. Bellen, tv-kijken en internetten met lichtflitsjes – het zou nog nét gaan lukken voor ik Abraham zag!

Met Delpher ontdekte ik dat in een *NRC* uit 1973 voor het eerst gewag wordt gemaakt van de informatierevolutie die glasvezel zal gaan ontketenen. Terwijl ik met mijn becorduroyde billetjes in een vochtige Twentse zandbak de voornaamste grondstof van glas in de aanhanger van mijn traptractor zat over te scheppen, verkenden ingenieurs van de PTT en Philips de verglaasde toekomst. Alleen maar voordelen. In vergelijking met koperdraad is glas sneller, betrouwbaarder en goedkoper.

> ‘Of ze nu KPN heten of T-Mobile of Ziggo: allemaal hebben ze er belang bij om het switchen van de een naar de ander zo frustrerend mogelijk te maken’

Hoe het met de PTT (voor millennials en Generatie Z: dat was een staatsbedrijf dat fossielen hielp om hun tantes niet te laten vereenzamen) en Philips is afgelopen weten we. De merknaam Philips mijd je liever, want die kom je alleen nog tegen als je voor iets ernstigs eerst onder de scanner en vervolgens het mes moet. De PTT werd geprivatiseerd en gesplitst, waarna de onderdelen om de zoveel weken een nieuwe naam kregen. Een van de restanten heet nu KPN. Het bedrijf is nog altijd de trotse eigenaar van het vaste telecomnetwerk. Duizenden kilometers koperdraad waarmee steeds minder werknemers steeds minder omzet en winst behalen.

Grappig detail: het glasvezelartikel uit 1973 was afgedrukt onder een foto van Wim Kok, die de dag ervoor voorzitter was geworden van de NVV, de latere FNV (voor millennials en Generatie Z: de FNV was... ach, laat ook maar). Vakbonden en staatsbedrijven waren jarenlang hét symbool van verstarring en verkalking. Privatisering, liberalisering en ontvlechting was wat het land nodig had om de bureaucratisering een halt toe te roepen.

Fast forward naar de glasvezel in coronatijd. T-Mobile: de naam verraadt al dat men niet zo veel heeft met het aanleggen van kabels. Dat laat men liever over aan onderaannemers. Bedrijf A trekt de hoofdkabel door de straat. Bedrijfje B tekent voor de aftakking naar binnen, maar komt op de afgesproken dag niet opdagen. Bedrijf C laat bedrijf D de kastjes thuisbezorgen die bedrijfje E aansluit. Ware het niet dat het kabeltje van B nog ontbreekt, evenals overleg en afstemming.

Of ze nu KPN heten of T-Mobile of Ziggo: allemaal hebben ze er belang bij om het switchen van de een naar de ander zo frustrerend mogelijk te maken. Hoe minder overstappers, hoe minder gedoe met onderaannemers, hoe minder kosten en hoe meer kassa. Bureaucratisering als bedrijfseconomische strategie.

Dus weet waar je aan begint met die glasvezel. Zonder de lockdown weet ik niet of ik het had overleefd. <

Frank Huysmans
Bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

Emotionele integriteit | *De onderstroom van professionele ethiek* | Boom | Management Impact | 9789462763661 | 368 pagina's | € 59,90 | http://www.robvanes.com

Rob van Es is organisatiefilosoof bij de Universiteit van Amsterdam, zelfstandig consultant in de professionele diagnostiek en ethiek, en auteur. Zijn laatste boek *Emotionele integriteit* vormt samen met *Veranderdiagnose. De onderstroom van organiseren* (2008) en *Professionele ethiek. Morele besluitvorming in organisaties en professies* (2011) een trilogie.

Ronald Buitenhuis
Freelance journalist

Rob van Es over emotionele integriteit

Ethiek begint bij jezelf

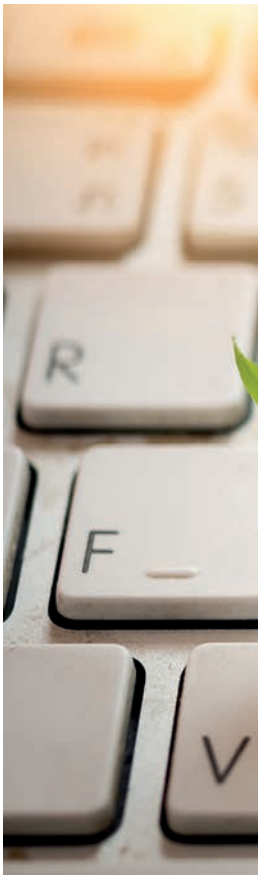

Met de groeiende invloed van informatietechnologie op het werkveld van de IP'er neemt het belang van ethiek navenant toe. Rob van Es breekt in zijn nieuwste boek *Emotionele integriteit* een lans voor kritisch denken en integer handelen – met films als metafoor. 'Je moet voor jezelf oprecht kunnen verantwoorden waarom je bepaalde keuzes maakt.'

In de film *Shattered Glass* uit 2003 is Steve Glass een charmante journalist op de redactie van *The New Republic* in Washington. Hij vertelt zijn collega's op een aanstekelijke manier waar hij mee bezig is, altijd met humor en enig theater maar toch ook bescheiden, en dat wordt zeer gewaardeerd. Uiteindelijk wordt Steve ontmaskerd. In zijn aanstelling bij het magazine kwam Steve tot 41 publicaties; 27 daarvan waren geheel of gedeeltelijk verzonnen. Steve wilde voldoening en respect: hij wilde aardig gevonden worden, zijn naam in de krant zien. Steve was een welbewuste leugenaar, die niet alleen anderen maar ook zichzelf voor de gek hield. Als journalist verloor hij het verschil tussen feit en fictie uit het oog. Hij was, kortom, emotioneel niet integer.

Eigen graf graven

Dit voorbeeld komt uit *Emotionele integriteit*, het nieuwste boek van Rob van Es. Een bijzonder werk. Van Es maakt op basis van filmscènes helder wat bedoeld wordt met emotioneel integer zijn. *Shattered Glass* is daar een voorbeeld van, maar ook *Margin Call*, een film over de financiële crisis. Aan de vooravond van de financiële meltdown probeert de ceo van een grote financial hypotheekposities te verkopen om zo de grote klap van de crisis voor te zijn. Hoofdrolspelers negeren moedwillig alle wetten om erger te voorkomen. 'Wat je in *Margin Call* prachtig ziet is de worsteling van een investment banker om de boel moedwillig te belazeren', vertelt Van Es. 'Hij komt er voor zichzelf ook niet uit. Hij is laf en gaat mee met het gedrag van anderen, ook al voelt hij dat dat verkeerd is. Hij heeft immers geld nodig om zijn veel te hoge vaste lasten te betalen. Er is totaal geen emotionele integriteit. Prachtig geïllustreerd door de ziekte van zijn hond en het graven van een graf voor het beest. Het gaat helemaal niet om zijn emoties voor de hond, de film gaat over zijn emoties als professional. Feitelijk graaft hij geen graf voor de hond, hij graaft zijn eigen graf.'

> 'We verschuilen ons meer en meer achter codes en compliance om ons geweten te zuiveren'

Boven- en onderstroom

Van Es legt in zijn boek het verschil uit tussen boven- en onderstroom in organisaties. De bovenstroom staat voor alles wat rationeel is vastgelegd en wat moet in organisaties. Denk daarbij aan compliance en codes. Maar matcht dat ook met de onderstroom? Voelt wat jij doet wel goed, ook al mag het van de bovenstroom? (lees: de rationele organisatie). 'Het begrip integriteit is 2500 jaar oud', legt Van Es uit. 'Maar we hebben integriteit vermanaged. We verschuilen ons meer en meer achter codes en compliance om ons geweten te zuiveren. Bij het nemen van beslissingen vergeten we onze emoties te volgen. Integriteit is daarmee in feite risicomanagement geworden, terwijl het bij morele beslissingen vaak over menselijke emoties gaat.' De films die Van Es beschrijft in zijn boek leggen feilloos die dilemma's bloot. Elke film staat symbool voor een ethisch dilemma.

Wegblijven van moraliseren

Ook de informatieprofessional wordt dagelijks blootgesteld aan morele en ethische dilemma's. Welke informatie geef je wel door, welke niet? Alles is een keuze. IP'ers faciliteren organisaties en mensen in toegang tot informatie; daarbij kunnen ze makers en/of gebruikers zijn. Dat maakt hen medebewakers van ethiek vanuit de organisatie waar ze werken. Maar ook persoonlijk, zoals van Es in zijn boek zegt. Je moet de emotionele onderstroom laten meewegen; ethiek begint bij jezelf. Hoe ziet Van Es dat voor het beroep van informatieprofessional? 'Informatieprofessionals verzorgen de toegang tot informatie voor organisatieleden: niet alleen details die ze moeten weten om hun dagelijks werk te doen – *need to know* – maar ook de grote lijnen en de context: *relevant to know*. Die relevante informatie kan soms ook associatief worden gevonden. Denk algemeen aan #MeToo en BLM, of specifiek aan de historische achtergrond van eerdere beslissingen, of persoonlijk aan eigen ervaringen die relevant kunnen zijn en die bij sommige opiniemakers terug te vinden zijn. In alle gevallen is het belangrijk die informatie eenvoudig aan te bieden en weg te blijven van moraliseren.'

> 'Bij het nemen van beslissingen vergeten we onze emoties te volgen. Integriteit is risicomanagement geworden'

Kritisch denken

Wat zijn daarbij voor Van Es de gevaren van het omgaan met data en gegevens? 'De professional is erbij gebaat zoveel mogelijk relevante informatie aangeboden te krijgen. Het aanbod door databedrijven wordt echter steeds scherper geselecteerd op basis van morele trends en politieke wenselijkheden. Bedrijven passen deze preselectie toe als een vorm van rationele integriteit: als ons maar niets gebeurt – moreel of juridisch. Risicomanagement dus. Dit snijdt een deel van het kritisch denken weg. Zelfs op Twitter, Instagram en Facebook vinden we soms relevant kritisch denken, maar eigenaren als Zuckerberg gebruiken algoritmes om risicowoorden te elimineren. Bij YouTube, Vimeo en LinkedIn is de toegevoegde waarde van kritische en ironische kennisdeling cruciaal. Je zult een zekere mate van morele rommel moeten accepteren om serieuze, alternatieve denkstijlen een podium te geven.'

Pas toe of leg uit

'Het is mijn pleidooi dat mensen zorgvuldiger nadenken over wie ze zijn en wat ze doen', vervolgt Van Es. 'Zodat ze ook moreel achter hun beslissing kunnen staan. De overweging zou altijd moeten zijn: ik voel in mijn maag dat het niet oké is, ik doe het wel/niet. In de praktijk durven nog veel te weinig mensen op te staan om toe te geven aan hun morele waarden. Dit boek is een appel om daarover na te denken en ernaar te handelen.' Dat dit soms lastig is erkent hij direct. 'Als alle landen vormen van smeergeld toepassen moet je soms mee. Anders geen handel. Je kunt toch moreel integer zijn als je het voor jezelf altijd kunt uitleggen. In die zin lijkt het op de pas-toe-of-leg-uit-principes die in diverse governance codes staan. Of je houdt je ergens aan, of je legt uit waarom je afwijkt. Dat geldt ook voor ethisch gedrag. Je moet voor jezelf oprecht kunnen verantwoorden waarom je bepaalde keuzes maakt.' <

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2020

OKTOBER NOVEMBER

ALLE CURSUSSEN ONLINE

29/10	INFORMATIESTRUCTUREN	GAAT ZEKER DOOR
29/10	OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST	GAAT ZEKER DOOR
30/10	INTRODUCTIE SHAREPOINT	
30/10	PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER	
30/10	COMPETENTIEONTWIKKELING VOOR DE PROFESSIONELE INFORMATIESPECIALIST	
30/10	RELATIEBEHEER EN ACCOUNTMANAGEMENT IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING	
30/10	TOEGEPASTE DATA SCIENCE EN DATA ANALYTICS	*NIEUW*
02/11	VISUALISEREN VAN KENNIS	
03/11	DIGITAAL ERFGOED IN DE PRAKTIJK	
05/11	DATA-ARCHITECTUUR & DATAMANAGEMENT	
06/11	AUDITING IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING	GAAT ZEKER DOOR
06/11	INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN	
06/11	INTRODUCTIE RDA & LRM	
06/11	ZOEKSTRATEGIEËN VOOR GESTRUCTUREERDE DATABASES	
06/11	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (ADVANCED)	
11/11	AVG, PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (ADVANCED)	
13/11	ONLINE PRESENTEREN (70 JAAR GO OPLEIDINGEN)	

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

+

BUITENLAND

KB ONDER-
ZOEKSKRONIEK

GELEZEN
+
GESPOT
+
VERENIGINGEN
+
LIFEHACKING
+
FAVORIETEN

‘Het slim toepassen van data, algoritmes en machine learning kan sportclubs naar grote hoogte tillen’

Aldus een bericht op www.informatieprofessional.nl over het nieuwe innovatielab van FC Utrecht

@informatieprofessional

@IPnieuws

linkedin.com/company/informatieprofessional

NEDERLANDS WEBDOMEIN IN KAART GEBRACHT

Om het Friese webdomein te onderzoeken verbreedde de KB haar scope naar heel Nederland. Specifiek: naar de serverlocaties van sites in het Nederlandse domein. Een korte reconstructie.

Onlangs heeft de Koninklijke Bibliotheek (KB) een virtueel flitsbezoek gebracht aan alle webdomeinen die deel uitmaken van het Nederlandse top-level (.nl) webdomein. Directe aanleiding hiervoor was dat de KB afgelopen jaar is begonnen met het in kaart brengen en archiveren van het Friese (.frl) webdomein. Omdat dit webdomein pas sinds 2014 bestaat zijn veel Friese websites nog te vinden onder oudere top-level domeinen, zoals het reguliere .nl-domein. Zulke sites kunnen waardevol zijn bij het onderzoek naar het Friese web. Maar hoe spoor je ze op?

6 miljoen afzonderlijke domeinen

Een mogelijke insteek hierbij is om te kijken naar de serverlocatie waar een site is gehost. Als dat ergens in Friesland is zou dat een indicatie kunnen zijn van een 'Friese' site. De Stichting Internet Domeinregistratie Nederland (SIDN), de beheerder van het .nl-domein, had ons eerder al een lijst geleverd van alle Nederlandse webdomeinen. Deze lijst hebben we gebruikt als invoer voor een zelfgeschreven script, dat van elk domein het IP-adres probeert te bepalen. Via de gratis beschikbare GeoLite2-database zoekt het dan de aan het IP-adres gekoppelde locatie-informatie (zoals lengte- en breedtegraad) terug. We hebben dit script gedraaid in de snelle rekenomgeving van SURFsara. De verwerking van de bijna 6 miljoen afzonderlijke domeinen waaruit het Nederlandse webdomein bestaat nam hier ruim twee dagen in beslag.
Vervolgens hebben we de uitvoer van het script in een geografisch informatiesysteem gecombineerd met een digitale kaartlaag van de Nederlandse provincies. Zo konden we voor alle binnen Nederland gehoste domeinen de bijbehorende provincie bepalen en een lijst opstellen van de ruim 20.000 in Friesland gehoste domeinen. Ons webarchiveringsteam zal deze lijst gebruiken voor hun verdere onderzoek.

In de rubriek 'KB Onderzoekskroniek' beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

Meeste servers in Noord-Holland

De geolocatie-exercitie levert interessante informatie op over de geografische verdeling van het Nederlandse webdomein. Zo is uit de gerapporteerde landcodes af te leiden dat bijna een kwart van de actieve .nl-domeinen buiten Nederland wordt gehost. Hierbij blijken vooral Duitsland, de Verenigde Staten en Ierland populaire hostinglocaties. Van de domeinen die wél in Nederland worden gehost staat de server in driekwart van de gevallen in Noord-Holland. Met een aandeel van 0,6 procent behoort Friesland (samen met Zeeland, Limburg en Drenthe) tot de vier 'kleinste' provincies van het Nederlandse web.

Betere nauwkeurigheid

De beperkte nauwkeurigheid van de gebruikte GeoLite2-database kan bij de geolocatie leiden tot afwijkingen van meer dan 100 kilometer. Als verbeterpunt zouden we de analyse in de toekomst daarom opnieuw kunnen uitvoeren met een database met nauwkeuriger locatiegegevens. Dit kan ook weer nieuwe inzichten opleveren over het .nl-domein, mogelijk zelfs tot op het niveau van gemeenten.

Verder lezen over 'mapping the Dutch web domain' kan hier: http://bit.ly/webdomein. <

'Uit de gerapporteerde landcodes is af te leiden dat bijna een kwart van de actieve .nl-domeinen buiten Nederland wordt gehost'

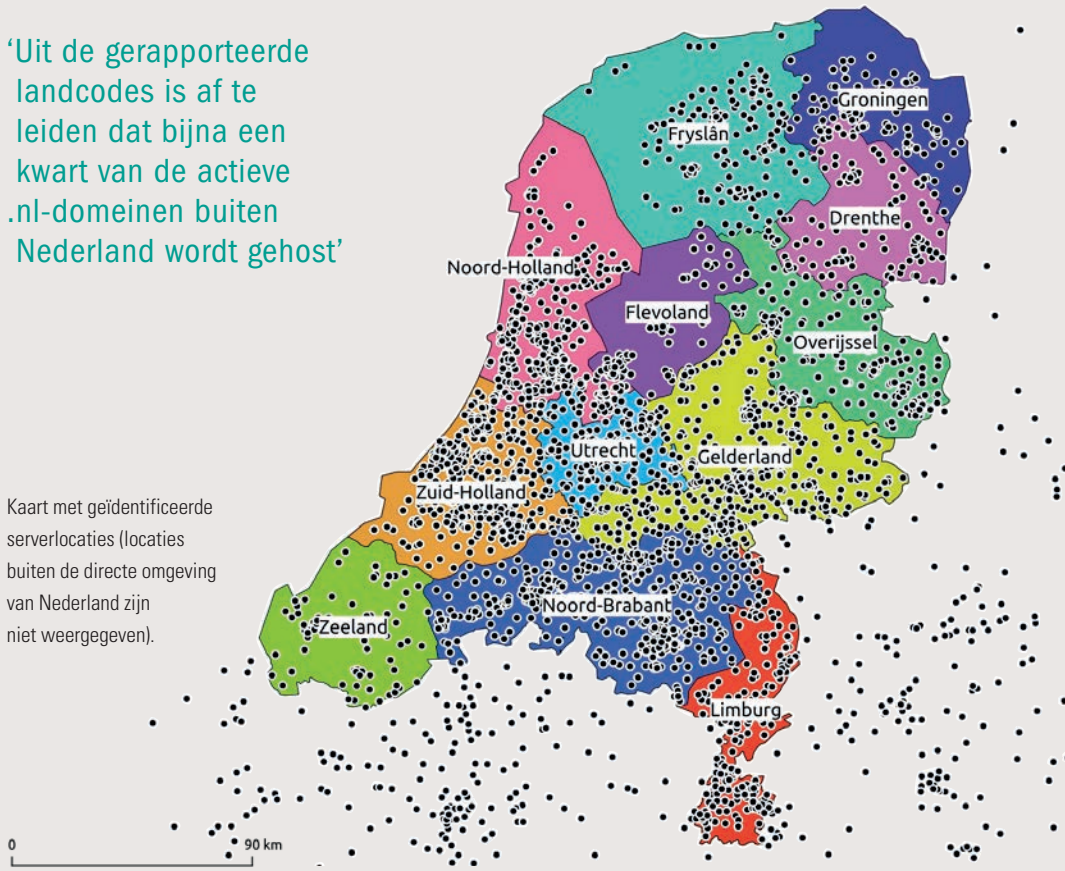

Kaart met geïdentificeerde serverlocaties (locaties buiten de directe omgeving van Nederland zijn niet weergegeven).

Johan van der Knijff
Onderzoeker Digitale Duurzaamheid bij de Koninklijke Bibliotheek

VOOROORDELEN WEGNEMEN IN TWINTIG MINUTEN

Nederland is een van de 85 landen waar de Human Library mensen tot elkaar brengt en vooroordelen wegneemt. De bibliotheek blijkt daarvoor een perfecte locatie te zijn.

De Human Library is een in Kopenhagen ontwikkeld concept (in het Deens: *Menneskebiblioteket*), bedoeld om mensen samen te brengen en vooroordelen weg te nemen. Daartoe ga je in gesprek met iemand over wie vooroordelen bestaan die je misschien zelf ook hebt. Dat kan variëren van transgender tot tienermoeder, van autist tot boeddhist, van vluchteling tot (ex-)verslaafde. Je hebt een een-op-eengesprek van twintig minuten met een dergelijk 'boek'.
Sinds de start in 2000 heeft de Human Library een hoge vlucht genomen en floreert deze inmiddels op zes continenten en in vijfentachtig landen. Er is ook een Nederlandse divisie, die gecoördineerd wordt door Martijn Bergsma, gedeeltelijk met subsidie van Europe Direct.

Kant-en-klaarpakket

In 2014 polste Bergsma Forum Groningen – hij studeerde in de stad – voor het houden van een Human Library in de bibliotheek. Die was onmiddellijk enthousiast, en het succes van de eerste Nederlandse editie leidde tot meerdere Human Library's. Sinds 2017 heeft hij een dagtaak aan het bestieren daarvan. Hij biedt bibliotheken een kant-en-klaarpakket, inclusief een keuze uit zijn grote bestand van 'boeken', mensen die hun verhaal willen delen, maar de bibliotheken kunnen ook gebruikmaken van een draaiboek om zelf mee aan de slag te gaan. 'In zo'n geval doe ik achteraf altijd een kwaliteitscontrole', zegt Bergsma. 'Iedereen moet een evaluatieverslagje maken, dat zet ik op de website: hoeveel lezers er geweest zijn, welke "boeken" er waren, en een paar basale resultaten qua impact.'

Hot issues

Momenteel is bijvoorbeeld Black Lives Matter een hot issue. Juist een onderwerp voor de Human Library, maar het blijkt moeilijk om daarover te praten, weet Bergsma. 'Van een aantal gekleurde mensen hoor ik dat zij het lastig vinden om hun pijn op tafel te leggen en dan in gesprek te gaan met een min of meer onwetend iemand die misschien een klein beetje provoceert. Ik hoop dat uiteindelijk de dialoog heel belangrijk is en we zo positieve resultaten kunnen boeken doordat mensen meer kennis krijgen.'

↑ Martijn Bergsma

Foto's: Human Library

Kennis verspreiden

Hij traint vooraf de medewerkers van de bibliotheek, maar er zijn ook voorgesprekken met 'de boeken'. 'Ik let er dan altijd op of iemand er ook mentaal klaar voor is. Als je een bepaald trauma hebt moet je dat hebben verwerkt, en het ook kunnen en willen overbrengen aan anderen. Heel veel "boeken" zijn intrinsiek gemotiveerd, want zij willen graag vooroordelen wegnemen en kennis verspreiden. Het is een-op-een gesprek, waarbij er naar elkaar wordt geluisterd: een uitwisseling van gedachten. De impact is groot. En het is altijd vraaggestuurd, dus als iemand al iets weet heb je het daar niet over. Je hebt het over wat de ander nog niet weet.'
Bibliotheken vinden de Human Library een mooi initiatief maar haken soms af vanwege gebrek aan tijd en/of geld, weet Bergsma. Hij kan dan helpen, maar er zijn in de loop van tijd ook andere vormen ontstaan. Zo hebben bibliotheken in Utrecht en Almere een community opgezet. 'Ze investeren in de groep en die groep geeft dat ook weer terug. In Alkmaar worden koffieochtenden georganiseerd en dan komen de ideeën: wanneer doen we de volgende, hoe kan ik helpen?'

Online ontmoeten

Inmiddels heeft Bergsma een collectie van 150 menselijke boeken uit het hele land. Die ook in coronatijd werden 'uitgeleend', maar dan online. 'Dat bleek verrassend intiem te zijn. Mensen zeiden achteraf: je hoeft je huis niet uit, dat is prettig. Ook mentaal voel je je comfortabel en durf je misschien wel moeilijker vragen te stellen. Dus misschien kunnen we de online edities behouden, als een aanvulling. Het is ook een optie voor mensen die hun huis niet uit kunnen.'

→ *Meer informatie vind je op www.thehumanlibrary.nl.* <

Marja Kingma
Curator Nederlandstalige
Collecties bij de British Library

LOCKDOWN IN LONDON

Woensdag 18 maart 2020 zal ik niet snel vergeten. Het was mijn laatste dag op kantoor. De meeste collega's en bezoekers van de British Library waren al thuisgebleven; het gebouw was leeg en stil. Een impressie van werken in coronatijd aan deze kant van de plas.

Er zijn mensen die denken dat we vakantie hebben. Deze indruk wordt versterkt door het taalgebruik rondom de lockdown. Politici hebben het over de noodzaak 'terug naar werk' te gaan in plaats van 'terug naar kantoor'. Al voordat de British Library de deuren sloot voor het publiek, in lijn met het officiële begin van de lockdown op 23 maart, zijn wij begonnen met thuiswerken. Dit om collega's die wel in het gebouw moeten zijn niet in de weg te lopen. Dat geeft een heel ander perspectief op onze status. Veel collega's kijken op tegen ons curators of collectiespecialisten, maar nu staan we achteraan in de rij om terug te keren naar kantoor. *Key workers* zijn we zeker niet. Dat blijken de collega's die de gebouwen draaiende houden, en het Document Supply Centre dat ineens een grote toename van aanvragen krijgt.

Dj voor een week

Thuiswerken is ook niet voor iedereen goed te doen. Je zal maar kleine kinderen hebben. Of geen ruimte om je ergens terug te trekken om te werken. Zelf heb ik geen klagen. Thuiswerken bevalt mij uitstekend, maar ik ben in mijn eentje. Ik heb een tuin, en bossen op vijf minuten loopafstand. Nu ik niet elke dag een uur heen en een uur terug hoef te reizen maak ik lange wandelingen, wat wonderen doet voor mijn mentale gezondheid.
Ik houd contact met collega's via Zoom en Teams. Via deze kanalen komt onze afdeling European and Americas Studies nu elke week in plaats van elke maand bijeen om ontwikkelingen te bespreken. Voor het sociale contact hebben we een Whatsapp-muziekgroep opgezet. Om de beurt zijn we dj voor een week. De playlist is zeer gevarieerd, met veel bijdragen van Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse bands. In die zin verruimt de lockdown mijn blik op de wereld.

De British Library is sinds 18 augustus weer geopend voor publiek.

Machine-learningproject

Vrijwel onmiddellijk na de lockdown komen er ideeën voor projecten met digitale content. Collega's van Metadata hadden al langer gewerkt aan een machine-learningproject om talencodes toe te voegen aan catalogusrecords die deze codes misten. Om te controleren of het algoritme goed heeft gewerkt krijgen wij als vreemdetalencuratoren de vraag om spreadsheets met zo'n duizend titels door te lopen op fouten. Zo check ik honderden titels voor Afrikaans en Fries en vijfduizend titels voor Nederlands. Ik schat dat het algoritme zo'n 95 procent van de codes correct heeft toegekend. Niet slecht. Verder start Metadata met de competitie 'taaltje raden'. Elke dag sturen ze een beschrijving van een titel in een vreemde taal die wij moeten raden. Ook dat wordt benut in het talencodeproject.

Hartstikke druk

Een ander metadataproject waar wij bij betrokken zijn betreft het verbeteren van records van de collectie negentiende-eeuwse boeken (65.000 titels) die Microsoft heeft gedigitaliseerd. Ze zijn vrij toegankelijk via onze catalogus, maar dan moet je ze natuurlijk wel kunnen vinden. Al in 2013 zijn meer dan een miljoen afbeeldingen uit deze collectie op Flickr gezet (https://www.flickr.com/photos/britishlibrary), vrij voor iedereen om te downloaden en mee te doen wat hij of zij wil. Verder werk ik samen met collega's om een aantal Nederlands gerelateerde titels gedigitaliseerd en online beschikbaar te maken via onze Universal Viewer. Kortom, we zijn hartstikke druk in deze coronatijd en vakantie is het zeker niet. Maar interessant, dat is het wel. <

ZEN IN DE WORMHOLE LIBRARY

Naam: Wormhole Library
Waar: langs de kust bij Haikou in de Chinese provincie Hainan
Wanneer: opening gepland in 2021
Meer weten: http://www.i-mad.com

Het wormgat als hypothetische mogelijkheid om sneller dan het licht te reizen. Een 'kortere weg' door het universum die van tijdreizen een serieuze optie lijkt te maken. Hierop zijn al legio boeken, films en games in het genre science fiction gebaseerd. En nu dus ook een bibliotheek. In wording langs de kust bij Haikou in de Chinese provincie Hainan.

Alleen is de 'wormgatbibliotheek' niet bedoeld om tijd te versnellen maar eerder om die te vertragen. Het gebouw 'overstijgt tijd en ruimte', volgens de makers van MAD Architects. Ze hebben een multifunctionele plek ontwikkeld 'weg van de hectiek en drukte van alledag'. Waar bezoekers lekker kunnen lezen, voorstellingen kunnen bijwonen of gewoon voor zich uit kunnen staren over de Zuid-Chinese Zee.

Altijd zeezicht

Het gebouw is gemaakt uit een stuk wit beton, vloeiend en organisch met ronde muren, en heeft 'wormgaten' in verschillende groottes die natuurlijk licht moeten binnenlaten. Binnen zijn er diverse hoekjes 'in de schaduw' waar bezoekers zich in alle rust kunnen terugtrekken. Om het gebouw zo 'curvy' en naadloos te krijgen is onder andere gebruikgemaakt van een 3D geprint model. Het bevat gebogen *sliding doors* en dito ramen zodat er altijd zeezicht is maar ook goede ventilatie.

Het interieur bestaat uit twee delen: een 690 vierkantere meter grote leesruimte waar circa 10.000 boeken komen te staan en een café en dakterras. Daarnaast een publieke ruimte van 300 vierkante meter met fietsenstalling, toiletten en douches.

De bibliotheek maakt onderdeel uit van een plan van de lokale overheid om de publieke ruimte langs de kustlijn van Haikou op te pimpen. Er komen verschillende gebouwen, de bibliotheek zal als eerste klaar zijn. <

GEVECHT TEGEN ONZINSTATISTIEK

Stel, je krijgt als wetenschapper een zak met geld, onbeperkte tijd en personeel. Welk onderzoek zou je dan doen? Stephan Smeekes kreeg die vraag voorgelegd van weekblad Observant en weet het wel: 'onzinverbanden' in big data onderzoeken.

Wist je dat mensen die veel kaas eten een grotere kans hebben om te sterven door verstrikking in hun beddengoed? En dat de kans op verdrinking na een val in een zwembad groter is in jaren waarin veel films van Nicholas Cage uitkomen?
Onzin natuurlijk. 'Onderzoekers hebben voor de grap deze variabelen in een programma gestopt', zegt Stephan Smeekes, datawetenschapper bij de School of Business and Economics van Maastricht University. 'Toevallig zijn er meer mensen verdronken na een val in het zwembad in jaren met veel Nicholas Cage-films. Als dit een paar jaar achter elkaar ongeveer hetzelfde verloop heeft, duiken er sterke verbanden op als je de variabelen analyseert met statistische programma's.' Dat het om een 'onzinverband' gaat is niet altijd duidelijk. Zeker als het om enorme hoeveelheden data gaat.

Kleur van je haar

Niet alleen voor de wetenschap, ook voor bedrijven zijn correcte verbanden interessant, omdat ze daarmee precies de eigenschappen en wensen van hun (potentiële) klanten in kaart kunnen brengen, weet Smeekes. 'Hiermee kunnen ze heel gericht adverteren. Maar denk ook aan verzekeringsmaatschappijen. Zij willen nu al graag je leeftijd en postcode weten; jonge mensen en inwoners van een drukke stad betalen een hogere premie omdat de kans op schade groter is.' Big data kunnen tot in het kleinste detail onthullen welke eigenschappen en kenmerken ook riskant zijn: filmvoorkeuren, beroepen, of misschien wel iets totaal onverwachts zoals de kleur van je haar?

Stephan Smeekes

Foto: Joey Roberts

Juiste manier analyseren

Maar dan moeten de gelegde verbanden wel kloppen, stelt Smeekes. En daar kom je natuurlijk alleen achter als de big data op de juiste manier worden geanalyseerd. 'De klassieke (SPSS) methodes van statistici zijn niet meer geschikt voor de grote hoeveelheden gegevens die nu beschikbaar zijn, dus tegenwoordig komen er steeds vaker ingewikkelde computertechnieken aan te pas. Deze machine-learningtechnieken zijn in eerste instantie ontwikkeld om plaatjes en handschriften te herkennen uit enorme hoeveelheden: bijvoorbeeld om foto's van katten uit duizenden plaatjes te halen.'
Ze kunnen ook patronen vinden in economische data, maar daar gaat het vaak mis. 'De algoritmes maken connecties die ze niet zouden moeten maken. Zo is er voor de jaren 1971 tot en met 1990 een duidelijke relatie gevonden tussen het kindersterftecijfer in Egypte, het brutoinkomen van Amerikaanse boeren en de hoeveelheid geld in Honduras. Ik zou graag willen kijken hoe ik de methodes en algoritmes kan aanpassen, zodat het programma zelf kan leren en ontdekken of iets onzin is. Daarvoor moet ik de wiskunde achter het algoritme helemaal uitschrijven en analyseren. Daar heb ik vooral ontzettend veel tijd voor nodig.'

Data en Covid-19

De onbetrouwbaarheid van de resultaten die nu opduiken is gevaarlijk, zegt Smeekes. 'Als uit computeranalyses blijkt dat geslacht invloed heeft op het aantal schadeclaims bij verzekeringsmaatschappijen, dan moeten ze het – los van alle ethische aspecten – wel héél zeker weten als ze de premies gaan aanpassen. Hetzelfde geldt als de politie daderprofielen opstelt op basis van grote hoeveelheden data. Of als er bijvoorbeeld geprobeerd wordt de effectiviteit van bepaalde medicijnen tegen Covid-19 af te leiden door het combineren van veel verschillende data.'

> 'De onbetrouwbaarheid van de resultaten die nu opduiken is gevaarlijk'

De betrouwbaarheid van deze resultaten vaststellen is daarom het tweede deel van zijn droomonderzoek. 'Ik wil kunnen zeggen: "Met een zekerheid van x procent kunnen we stellen dat de resultaten uit de analyse overeenkomen met de werkelijkheid". Als dat percentage heel hoog is kun je de kleinste en gekste details meenemen in bijvoorbeeld economische voorspellingen.' <

Yuri Meesen
Redacteur van Observant, onafhankelijk weekblad van Maastricht University

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Mensenwerk
Grote en kleine stappen om organisaties wendbaar en weerbaar te maken | Xavier van Leeuwe en Matthijs van de Peppel | Business Contact | paperback 9789047013693 | (€ 19,99) | e-book 9789047013709 (€ 6,99) | 192 pagina's

Matthijs van de Peppel (director of Marketing and Data bij NRC Media) en Xavier van Leeuwe (director Consumers bij Mediahuis) beschrijven hoe ze als jonge leidinggevenden in de roerige mediasector hun organisaties fundamenteel moesten aanpassen om een spoedige neergang af te wenden. Ze maakten slim gebruik van data en nieuwe technologie, maar dat was niet de kern van de oplossing. Die bleek te liggen in verbinding tussen mensen binnen en buiten de organisatie. In het medewerkers naar een hoger niveau tillen en bestendige klantrelaties bouwen.

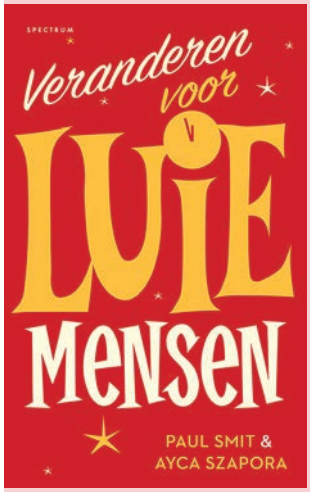

Veranderen voor luie mensen
Paul Smit en Ayca Szapora | Spectrum | paperback 9789000372393 (€ 20) | e-book 9789000372409 (€ 12,99) | 184 pagina's

Dit jaar ga je meer sporten – nee echt! En dit keer hou je je dieet zeker langer vol dan een maand. Na déze nieuwe reorganisatie begint het opeens wél te lopen. Bijna iedereen wil wel iets veranderen in het leven, maar er is een klein probleem: stiekem zijn we allemaal lui. Ons brein is er namelijk op gericht om zoveel mogelijk energie te besparen. Gelukkig kunnen wij ons brein ook voor ons laten werken in plaats van tegen ons, zo betogen filosoof Paul Smit en neurowetenschapper Ayca Szapora. Vlot geschreven, herkenbaar en praktisch, of het nu gaat om persoonlijke verandering of om verandermanagement.

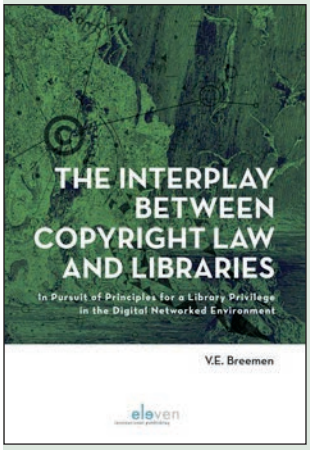

The Interplay Between Copyright Law and Libraries
In Pursuit of Principles for a Library Privilege in the Digital Networked Environment | Vicky Breemen | Eleven International Publishing | hardcover 9789462361430 en e-book 9789054549222 (€ 99,50) | 696 pagina's

Publicatie van het proefschrift van Vicky Breemen, inmiddels docent aan de Universiteit Utrecht bij de faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie. Ze promoveerde hierop in november 2018 aan de Universiteit van Amsterdam en ontving er in 2019 KNVI's Victorine van Schaickprijs voor. Het proefschrift gaat in op de toenemende digitalisering in de bibliotheekwereld en wat dit betekent voor het auteursrecht.

Archiving People
A Social History of Dutch Achives | Eric Ketelaar | Stichting Archiefpublicaties | 9789071251481 | 302 pagina's | gratis te downloaden via http://archivingpeople.nl.

Eric Ketelaar was rijksarchivaris en hoogleraar archiefwetenschap, en nog steeds is hij betrokken bij archiefgerelateerd onderzoek als emeritus professor aan de Universiteit van Amsterdam. Eerder dit jaar publiceerde hij een sociale geschiedenis van archieven, die de invloed van maatschappelijke uitdagingen, patronen en normen op archiveringspraktijken en vice versa behandelt. Bij het verkennen van archiveringspraktijken uit het verleden biedt het boek een antwoord op vragen als: wat brengt de 'archiverende' mens ertoe om te archiveren, hoe gebeurt dat in verschillende maatschappelijke domeinen en is er sprake van een typisch Nederlandse archiefpraktijk?

BMO voor mediatheken

‘Als eenling kun je wel wat ondersteuning gebruiken’

Linda Visser, hoofd mediatheek van het Martinuscollege in Grootebroek, heeft afscheid genomen als bestuurslid van de BMO. Ze was actief in het bestuur sinds 2014, toen ze zich als kandidaat had aangemeld. ‘Ik hecht veel belang aan een levendige vereniging van vakgenoten en vond dat ik zelf een bijdrage moest leveren. Helemaal toen het voortbestaan van de vereniging in gevaar dreigde te komen.’

Foto: Marcel Rob

Visser studeerde in 1984 af aan de Frederik Muller Academie in Amsterdam, waar ze de opleiding tot bibliothecaris volgde. In 2002 trad ze in dienst bij haar huidige werkgever als medewerker mediatheek om in 2017 benoemd te worden tot hoofd mediatheek. ‘Een prachtig beroep waarbij je zelf veel accenten kunt aanbrengen in hetgeen je belangrijk vindt voor je leerlingen.’ Maar als mediathecaris op een school ben je ook een eenling en dan kun je wel wat ondersteuning gebruiken, aldus haar motivatie om bestuurslid van de BMO te worden. ‘Bij de ontwikkeling van vakkennis, maar ook bij het delen van ervaringen met vakgenoten.’

Binnen het bestuur koos Visser voor de verder te ontwikkelen portefeuille PR & Sponsoring, die ze als een volwaardige bestuursfunctie inhoud heeft gegeven. Ze wist het aantal sponsoren gaandeweg uit te breiden. De medebestuurders kijken terug op een belangstellende, rustige en zeer bekwame collega. Die eigenschappen typeren ook de wijze waarop ze haar mening geeft: rustig, weloverwogen en zorgvuldig beargumenteerd. Zelf kijkt Visser terug op een ‘heel verrijkende periode qua inzichten, kennis en contacten’.

Hoe ziet haar leven na het bestuurswerk eruit? ‘Op school wil ik de leerlijn informatievaardigheden uitrollen voor alle jaarlagen. En ik wil me eindelijk eens inschrijven voor een cursus kunstgeschiedenis, literatuurwetenschappen of filosofie. Het liefst allemaal tegelijk!’

Tineke van Ommeren, voorzitter Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs (BMO) en mediathecaris/ onderwijsinstructeur De Noordgouw Heerde

kvan archivarissen

BRAIN Brancheverenigingen Archiefinstellingen Nederland

Kwaliteitsregister voor archiefprofessionals

Vorig jaar heeft KVAN/BRAIN onderzoek laten doen naar de opleidingsbehoeften in de archiefsector, als eerste bouwsteen op weg naar een kwaliteitsregister voor archiefprofessionals. In vervolg daarop onderzoekt KVAN/BRAIN momenteel wat ervoor nodig is om zo’n register op te zetten.

WAAROM EEN KWALITEITSREGISTER?

Het loslaten van de diploma-eis voor archivarissen in de nieuwe Archiefwet maakt dat de archiefsector een ander instrument nodig heeft om professionele kwaliteitseisen te kunnen borgen en bevorderen. Vooral ook omdat met de nieuwe Archiefwet de aanwijzing van een archivaris bij gemeenten verplicht wordt. Een kwaliteitsregister voor professionals is zo’n instrument. Het is tevens een middel om voor werkgevers of opdrachtgevers inzichtelijk te maken aan welke eisen een archiefprofessional moet voldoen.

INGANGSEISEN EN PE-PUNTEN

De komende maanden wordt uitgewerkt hoe het register wordt opgezet. Twee belangrijke onderdelen zijn het bepalen van de eisen om geregistreerd te worden en de eisen om geregistreerd te blijven. Voor dat laatste zal worden gewerkt met permanente educatiepunten (PE-punten), wat betekent dat professionals zich actief blijven bijscholen en zo ‘punten halen’ die in het register worden bijgehouden. Naast deze inhoudelijke onderdelen wordt ook uitgewerkt wat er organisatorisch nodig is om het kwaliteitsregister neer te zetten.

VOOR WIE?

Het kwaliteitsregister is een initiatief van KVAN/BRAIN, maar registratie staat straks open voor alle archiefprofessionals. Daarom worden nu verkennende gesprekken gevoerd met onder meer de KNVI, de VNG en KIA als beoogde samenwerkingspartners. Ook met de archiefopleiders (UvA, HVA en Reinwardt Academie) is contact over de invulling van hun mogelijke rol in het register.

De komende maanden wordt het voorstel voor het kwaliteitsregister afgerond. Na besluitvorming in het bestuur van KVAN/BRAIN zal het register stapsgewijs worden ingericht. Houd de websites van KVAN/BRAIN en KIA in de gaten voor nieuws.

Brigit Hoomans, certificering KVAN/BRAIN

Op 30 november is er een speciale tv-programmering gepland

Nieuwe datum voor online Smart Humanity 2020

Het event Smart Humanity zal plaatsvinden op maandag 30 november in plaats van de eerder aangekondigde datum 3 november. Het gaat om de online versie van het bekende event dat vanwege corona eerder dit jaar werd afgelast. Op 30 november is er een speciale tv-programmering gepland, geheel in het teken van Smart Humanity. 'Denk aan programma's als *Koffietijd*, *Dragons Den*, spelshows, documentaires en verschillende talkshows, die informeren, inspireren en verrassen. Gericht op informatie- en communicatieprofessionals en over onderwerpen uit ons werkveld', aldus de KNVI. Meer informatie over het programma volgt via de kanalen van KNVI en ook vakblad *IP*. Aanmelden kan al via http://bit.ly/smart-humanity-2020. Voor sponsormogelijkheden: Miranda Schouten, info@mosevents.nl, 033 247 34 07.

Webinar over digitale trends

Op dinsdag 27 oktober organiseert de interessegroep Digitale transformatie van de KNVI een webinar over digitale trends. Aanleiding is de publicatie van het boek *Digitale trends*, dat diverse auteurs aan het woord laat over de digitale transformatie. In het boek besteden ze aandacht aan de wijze waarop nieuwe technieken impact hebben op de maatschappij, op organisaties en op mensen. 'Veranderen kost tijd en energie – iets waarvoor in de praktijk niet altijd oog is. Veranderen is niet alleen een opgave voor mensen en organisaties, maar levert vaak ook diverse dilemma's op, en ethische vraagstukken. Aandacht voor juist deze vraagstukken is belangrijk', zo betogen de auteurs.

Het webinar duurt van 17:00 tot 18:00 uur en is toegankelijk voor zowel leden als niet-leden. Aanmelden kan via http://bit.ly/webinar-digitale-trends. Voor KNVI-leden zal het boek tijdelijk als e-boek beschikbaar komen. Nadere instructies hiervoor volgen na afloop van het webinar.

Ook Anton Corbijn ondersteunt deze actie

HOUD CULTUUR LEVEND!

Duizenden makers staat het water aan de lippen. Daarom is het Cultuurfonds een grote actie gestart om cultuurmakers te ondersteunen. Met uw hulp kunnen zij kunst, theater, mode, muziek en poëzie blijven maken. **Kom met ons in actie en doneer!**

Scan de QR-code voor een eenmalige gift of kijk op houdcultuurlevend.nl voor meer informatie.

PRINS BERNHARD CULTUURFONDS

MAAK EENS EEN LIJSTJE

Leen Liefsoens
Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

Microsoft heeft deze zomer de tool Lijsten gelanceerd waarmee je informatie rondom een team of project organiseert, beheert en inzichtelijk maakt.

Niet alleen voor takenlijstjes

Misschien ben je al bekend met Microsoft To Do voor takenlijsten? Microsoft Lijsten is veel breder. Met de nieuwe tool kun je problemen bijhouden, inventarissen en FAQ's beheren, de status van projecten rapporteren en meer. De nieuwe Microsoft 365-app bouwt voort op SharePoint Lijsten, dat al een lange tijd gebruikt wordt om informatie in SharePoint te organiseren en zaken op te volgen.

Nieuw regelsysteem

Je kunt op verschillende manieren een lijst beginnen: vanaf nul of met een kant-en-klaar sjabloon. Zo kun je simpel je projectplanning opzetten of een checklist voor nieuwe medewerkers opstellen. Er zijn op dit moment acht sjablonen beschikbaar. Daarnaast kun je een nieuwe lijst maken op basis van een bestaande lijst of op basis van een Excelbestand.

De lijsten kunnen op meerdere manieren worden weergegeven. De standaardweergave is de lijstweergave bestaande uit rijen en kolommen, de rasterweergave is handig om je lijst eenvoudig te bewerken, de galerijweergave wordt vooral gebruikt voor lijsten met afbeeldingen en de kalenderweergave is gemaakt voor taken met data.

Microsoft heeft ook een nieuw regelsysteem toegevoegd aan Lijsten, vergelijkbaar met de regels die je instelt bij het filteren van e-mails in Outlook. De regels binnen Lijsten zijn gebaseerd op 'als dit dan dat'-scenario's. Je kunt er herinneringen mee instellen, maar ook automatisch notificaties laten sturen naar andere gebruikers zodra je iets in de lijst hebt aangepast. Je kunt zelfs instellen dat gegevens automatisch worden aangepast bij bepaalde veranderingen in je lijst.

Tip
Voeg belangrijke lijsten toe aan je favorieten om ze eenvoudig toegankelijk te maken.

Geïntegreerd

Lijsten is onderdeel van de Microsoft 365-familie. Er is een aparte app voor het web en mobiel beschikbaar. Lijsten is echter ook volledig geïntegreerd in Teams. Zo kun je rechtstreeks in een Teams-kanaal een nieuwe lijst maken of een bestaande lijst insluiten. Je hebt alle configuratieopties tot je beschikking binnen Teams zelf om je lijst aan te passen. Je kunt met andere Teams-leden een gesprek starten, gekoppeld aan een lijst, of zelfs individuele items van een lijst apart bespreken. Gevorderde gebruikers kunnen gebruikmaken van de integratie van Lijsten met Power Platform, met lijstformulieren op maat voor Power Apps en workflows met Power Automate.

Webinar

Lijstjes, wie maakt ze niet? Blijf voor persoonlijke lijstjes bij de takenlijsttool die je gewend bent. Maar wil je bijvoorbeeld dat het hele team op de hoogte blijft van de status van een melding die een individu heeft uitgezet bij een externe leverancier of wil je als docent een goede inschatting maken of je studenten op schema lopen? Ga dan over op Microsoft Lijsten. Zeker als je al met andere 365-apps werkt. De samenwerkingsmogelijkheden in Lijsten en het gedetailleerde regelsysteem maken het werk dan een stuk eenvoudiger.

Voordat je aan de slag gaat is het aan te raden om het 'Working with Microsoft Lists'-webinar te volgen: https://youtu.be/HyBD_SOt_BQ. <

Wie: Sjoerd van den Heuvel
Wat: hoofddocent Hogeschool Utrecht (HU), grondlegger van de master Data-driven Business aan de HU, internationaal spreker met data driven business & people analytics als focus.
Waarom: vorige maand startten 62 studenten met de nieuwe master Data-driven Business, vooralsnog de enige in deze vorm in Nederland (www.masterddb.hu.nl).

FILM

Dat is *Into the Wild*. Niet alleen vanwege de geweldige filmmuziek van Pearl Jam's frontman Eddie Vedder. Maar ook vanwege het avontuur dat Chris McCandless aangaat, zijn onderzoekend vermogen en zijn maatschappijkritische houding. Alleen erg sneu van die vergissing op het eind…

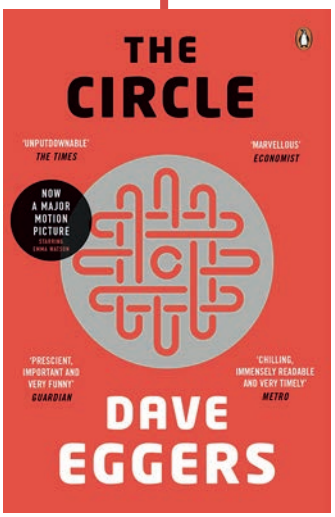

MUSTREAD

Een boek dat ik veel aan studenten aanbeveel is *The Circle* van Dave Eggers. Het gaat over een dominant Google-achtig bedrijf – genaamd The Circle – waar je al je bankzaken bij doet, producten via koopt en sociale media van gebruikt. Is ontsnappen aan een wereld van algoritmes, live camera-feeds en geïmplanteerde chips mogelijk?

MUZIEK

Muziek is altijd een rode draad geweest in mijn leven. Ik heb jaren in een ska-bandje gespeeld, ben geluidsman geweest bij liveconcerten en heb festivals georganiseerd. Ik luister veel naar The Slackers, Greenday, Deftones. Tikkeltje alternatief dus. En het beste album – *ever* – is wat mij betreft zonder twijfel *Ten* van Pearl Jam.

WEBSITE

LinkedIn, klinkt dat heel erg suf? Ik vind het een prachtig platform om collega's en vakgenoten te volgen en me te laten inspireren door triggerende posts. Maar LinkedIn stelt mij ook in staat om professionals te bereiken en daarmee een bijdrage te leveren aan het innoveren van de beroepspraktijk, wat een van onze kerntaken is.

MAGAZINE

Een beetje een *guilty pleasure*, hoewel ik geloof dat het grootste deel van de abonnees bestaat uit mannen van mijn leeftijd. Maar inderdaad, de *Donald Duck*. Heerlijk ontspannend en met woordspelingen die alleen volwassenen snappen. De speciale editie van het ministerie van BZK, *Donald Duck duikt in de digitale wereld*, is een aanrader.

MUSEUM

Dat is in mijn eigen Utrecht het Nijntje museum. Mijn dochter Mette wordt in november twee, en oh wat is het Nijntje museum een geweldige plek om van je kind te genieten. Zij houdt – net als ik – van prikkels en zit boordevol energie. Die kan er daar heel mooi uit!

Ga voor de links bij dit artikel naar informatieprofessional.nl/categorie/archief-magazines/ <

faculty

Cursusagenda VHIC Faculty Najaar 2020

Leergangen

Leergang Strategisch Informatie- en Recordmanager
Start 6 oktober 2020 (17dagen) | Utrecht — € 4.650

Leergang Adviseur Recordmanagement (versnelde vorm)
Start 30 oktober 2020 (14 dagen) | Utrecht — € 4.450

Leergang Informatiebeheerder
Start 3 november 2020 (13 dagen) | Utrecht — € 4.150

Cursussen

Kwaliteitszorg en risicomanagement
23 en 30 september 2020 (2 dagen) | Utrecht — € 895

Office 365 voor digitaal samenwerken en informatiebeheer
2 en 9 oktober 2020 (2 dagen) | Utrecht — € 1095

Postbehandeling in eigentijds perspectief
5 oktober 2020 (1dag) | Utrecht — € 495

Toepassing nieuwe gemeentelijke selectielijst
9 oktober 2020 (1 dag) | Utrecht — € 495

Toepassing van archiefselectie
4, 18 november en 2 december 2020 (3 dagen) | Utrecht — € 1.195

Privacy en bescherming van (persoons)gegevens
6 november 2020 (1 dag) | Utrecht — € 495

Praktijkdagen informatiewet- en regelgeving
9, 23 november en 7 december 2020 (3 dagen) | Utrecht — € 1.195

DIV in verandering
10 november 2020 | Utrecht — € 495

Basiscursus Informatie- en archiefbeheer
30 november en 7 december 2020 (2 dagen) | Utrecht — € 895

Waar u ook staat in uw carrière en wat uw ambities ook zijn. VHIC Faculty biedt de juiste leergang of cursus voor de informatieprofessional. Ontdek de vele mogelijkheden die wij u, als bron van kennis, kunnen bieden. Van vakopleidingen op verschillende niveaus, tot korte open cursussen en maatwerk opleidingen.

Ons opleidingsaanbod verandert voortdurend. Op welke ontwikkelingen u zich ook wilt voorbereiden, en welke kennis u ook tekort komt, wij zijn uw bron van vernieuwing!

Opleiding op maat?

Bent u op zoek naar een incompany-training of wilt u een cursus op maat? Informeer dan naar de mogelijkheden voor een opleidingsprogramma afgestemd op uw wensen en behoeften.

Bekijk het volledige opleidingsaanbod op vhic.nl/opleidingen

vhic bron van vernieuwing

info@vhic.nl | 088 053 54 00 | www.vhic.nl